

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут «Кіберпорт»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В БАНКУ

Методичні вказівки
до проведення семінарських і практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Харків
2023

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут «Кіберпорт»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В БАНКУ

Методичні вказівки
до проведення семінарських і практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Затверджено
рішенням Науково-методичної
ради ННІ «Кіберпорт»
Протокол № 9
від «30» травня 2023 р.

Харків
2023

Схвалено
на засіданні кафедри банківської справи та страхування

Протокол №14 від 03.04.2023 р.

Рецензенти:

Н.Б. Кащена, доктор екон. наук, проф., зав каф. обліку, аудиту та оподаткування
Державного біотехнологічного університету

С.О. Зубков, доктор екон. наук, проф. каф. економіки та бізнесу Державного
біотехнологічного університету

Ф 56 Фінансовий менеджмент в банку: метод. вказівки до проведення
семінарських та практичних занять та самостійної роботи з дисципліни для
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ден. та заоч. форми
здобуття освіти зі спец. 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» /
Державний біотехнологічний університет; авт.-уклад. Т.О. Ставерська,
В.В. Макогон. - Харків, 2023. - 80 с.

Методичні вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни «Фінансовий менеджмент в банку» розроблено відповідно до навчальної програми. Видання включає програму та структуру навчальної дисципліни, теми для самостійного засвоєння здобувачами (з вказуванням літературних джерел), рекомендовану літературу та електронний ресурс, питання для самоконтролю. Видання призначено здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

УДК 658.1.336.7(075.8)

Відповідальний за випуск: Т.О. Ставерська, канд. екон. наук, проф.

© Т.О. Ставерська,
В.В. Макогон, 2023
© ДБТУ, 2023

ВСТУП

Для успішного функціонування і розвитку банківського сектору в сучасних умовах вітчизняної економіки необхідно створення ефективного механізму управління. Активність функціонування цього механізму буде сприяти формуванню інформаційної бази для ухвалення стратегічних і оперативних управлінських рішень з урахуванням постійних змін зовнішнього середовища та внутрішніх можливостей банківської установи.

Основними напрямками подальшого розвитку банківської системи України є: підвищення стійкості банківської системи до криз; зміцнення довіри до банківської системи з боку вкладників та інвесторів; активізація діяльності банків із залучення коштів та їхньої трансформації у кредити для реального сектору економіки; пошук і дослідження адекватних методів виявлення та управління ризиками; оволодіння стратегією поведінки на ринку банківських послуг в умовах нестабільності фінансово-кредитної системи; упровадження новітніх методів управління банком.

Вирішення поставлених завдань неможливе без розроблення методології ефективного управління банком. Пошук і дослідження адекватних методів управління перетворюються на складну проблему, яку необхідно вирішувати керівництву кожного банку.

Постійна зміна зовнішніх умов, у яких функціонує банк, потребує відповідної реакції з боку його керівництва, зокрема, більш глибокого аналізу впливу зовнішнього середовища, пошуку нових способів збільшення прибутку. Банки мають постійно відповідати вимогам ринку, що змінюються, своєї клієнтури та небанківських фінансових організацій. Розвиток нових напрямів банківської діяльності щодо розроблення і реалізації банківських продуктів та послуг неминуче стикається із труднощами, викликаними відсутністю ефективного управління грошовими потоками банку, прибутковістю й ризиками, а також відсутністю належної взаємодії функціональних підрозділів банку, обміну інформацією між ними та координації їхніх зусиль.

Тому головне завдання у процесі управління банком – побудова системи відносин, пов'язаних з оптимальною організацією взаємодії численних елементів складної динамічної системи, яку становить сучасний банк, формування в менеджерів банку навичок в управлінні грошовими потоками, активами та пасивами, прибутковістю та ризиками банку. Без професійного управління фінансовою діяльністю банків важко сподіватися на активний розвиток вітчизняної економіки, упровадження досягнень науково-технічного і соціального прогресу, а разом із тим і на відповідне бажане місце України у світовому господарстві. Призначенням до проведення семінарських і практичних занять та самостійної роботи «Фінансовий менеджмент в банку» є формування в магістрів практичних навичок в управлінні фінансовою діяльністю банку, а саме:

- розуміння природи фінансового менеджменту в банку, його необхідності;
- планування та формування стратегії управління банком;

- формування системи управління банком, відповідно до вимог ринку, та забезпечення функціонування банку;
- планування і прогнозування грошових потоків банку, складання графіків руху грошових коштів, визначення дефіциту ліквідності та джерел покриття розривів ліквідності банку;
- визначення та аналіз змін ліквідності банку, залежно від тенденцій на грошовому ринку;
- визначення ефективності процесу управління капіталом, зобов'язаннями, активами та пасивами банку;
- визначення напрямів розвитку кредитування в банку;
- визначення та аналіз даних фінансової звітності банку;
- вивчення новітніх методів управління банком.

Набуті магістрами в ході виконання практичних завдань, викладених у цих методичних рекомендаціях, знання та практичні навички стануть у нагоді під час підготовки й написання магістерської дипломної роботи, наукових статей, звітів у подальшій професійній діяльності.

1. ВІДПОВІДНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

НАЗВА МОДУЛІВ	
ЗМІСТ	Деталізація результатів навчання та шифри компетентностей та програмних результатів навчання освітньої програми
1. СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКУ	
<p>Розглядається сутність фінансового менеджменту в банку, стратегічного управління діяльністю банку, система планування банківської діяльності, органи управління та організаційна структура банку. Вивчаються підходи до управління капіталом банку, його зобов'язаннями</p>	<ul style="list-style-type: none"> • розуміння теоретико-методичних підходів до управління комерційним банком в умовах ринкової економіки (ЗК04,СК01, СК02, СК03, СК04, ПР02, ПР04, ПР09, ПР10, ПР11) / практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання • оволодіння стратегією поведінки на ринку банківських послуг в умовах нестабільності фінансово-кредитної системи (ЗК04,СК01, СК02, СК03, СК04, ПР02, ПР04, ПР09, ПР10, ПР11) / практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання
2. МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ТА РИЗИКАМИ	
<p>Вивчається сутність управління кредитним та інвестиційним портфелем банку. Розглядаються підходи до управління портфелем банку, його активами та пасивами, валютним ризиком банківських установ, їх ліквідністю та прибутком</p>	<ul style="list-style-type: none"> • навички застосування сучасних підходів та методів щодо управління основними банківськими операціями (ЗК04,СК01, СК02, СК03, СК04, ПР02, ПР04, ПР09, ПР10, ПР11) / практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання • оволодіння прийомами і новітніми методами управління банком (ЗК04,СК01, СК02, СК03, СК04, ПР02, ПР04, ПР09, ПР10, ПР11) / практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання
<p>Підсумковий контроль. Узагальнений зміст навчальної дисципліни, який об'єднує всі вищенаведені змістові модулі.</p>	

Відповідність компетентностей та програмних результатів навчання ОПП

Компетентності:

ЗК4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

СК1. Здатність використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.

СК2. Здатність використовувати теоретичний та методичний інструментарій для діагностики і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

СК3. Здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК4. Здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Програмні результати навчання:

ПР04. Відшукувати, обробляти, систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР09. Застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР10. Здійснювати діагностику і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

ПР11. Застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового, банківського та страхового менеджменту для прийняття рішень.

**3. Структурний план навчальної дисципліни
«Фінансовий менеджмент в банку»**

Види занять та форми контролю		Обсяг дисципліни за навчальним планом		У тому числі по семестрам	
				Денне навчання	Заочне навчання
		кредитів	годин	II	II
Всього годин по плану		4,0	120	120	120
У т.ч. аудиторних		1,0	30	30	12
самостійних		3,0	90	90	108
Із аудиторних: лекцій		0,5	16	16	6
лабораторних					
практичних		0,5	14	14	6
семінарських					
Модуль (заліковий кредит)	I	2	60	60	60
	II	2	60	60	60
Контрольна робота					
Курсовий проект (робота)					
Залік				*	*
Екзамен підсумковий			12	12	3

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1.

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКУ

Тема 1. Засади фінансового менеджменту в банку

Поняття менеджменту в загальному розумінні. Менеджмент як самостійний вид професійної діяльності. Менеджмент як система управління. Сутність менеджменту як економічної категорії, об'єктивні основи управління. Зміст банківського менеджменту, його специфіка. Зміст принципів менеджменту. Принципи, які характеризують банківський менеджмент як науку. Принципи банківського менеджменту як практичної діяльності. Головна мета банківського фінансового менеджменту. Загальні та конкретні завдання, що вирішуються у банківському менеджменті. Функції фінансового менеджменту як інструменти управління. Системний та процесний підхід до менеджменту в банку. Функціональна модель фінансового менеджменту в банку.

Тема 2. Стратегічне управління діяльністю банку

Визначення стратегії діяльності банку. Завдання менеджера щодо створення і реалізації стратегії. Складові стратегії банку. Реалізація стратегії. Реальна стратегія банку, що складається з двох частин – запланованої і випадкової. Елементи стратегії компанії. Мета стратегічного банківського менеджменту. Організаційні етапи стратегічного менеджменту. Ситуаційний стратегічний аналіз. Зовнішній та внутрішній аналіз. SWOT-аналіз як інструмент стратегічного управління. Поняття "стратегічне бачення діяльності банку". Організаційні етапи стратегічного менеджменту в банку.

Тема 3. Система планування банківської діяльності

Місце планування в процесі управління банком. Види планування. Тактичне планування: сутність та призначення. Основні складові компоненти тактичного плану. Побудова фінансового плану банку. Порядок оцінки допустимості та коригування плану. Бюджет як основний вид фінансового плану. Види бюджетів та їх класифікація. Організація процесу бюджетного планування у банку.

Тема 4. Органи управління та організаційна структура банку

Організаційний менеджмент в банку: мета та основні складові. Структура управління державним банком. Типова структура управління банками з недержавною формою власності. Формування організаційної структури банку. Централізовані та децентралізовані моделі організації банківської діяльності, їх переваги та недоліки. Організаційне забезпечення управління ризиками.

Фінансова структура банку. Центр фінансової відповідальності банку як одиниця фінансової структури банку.

Тема 5. Управління капіталом банку

Сутність пасивних операцій банку. Розподіл пасивів за видами на власні, залучені і позичені. Власні ресурси банку та особливості їх створення. Залучені кошти як переважна частина ресурсів банку. Роль запозичених коштів банку для підтримки поточної банківської ліквідності.

Поняття капіталу банку. Структура банківського капіталу. Функції капіталу банку: оперативна, захисна, регулювальна. Проблема адекватності капіталу.

Методи оцінювання вартості капіталу. Процес планування потреби в капіталі. Методи визначення достатності капіталу. Оптимізація рівня капіталізації банку.

Залучення капіталу із внутрішніх джерел. Сучасні підходи до реалізації дивідендної політики у банківському менеджменті. Провідні концепції дивідендної політики.

Тема 6. Управління зобов'язаннями банку

Сутність і необхідність управління зобов'язаннями банку. Проблема формування оптимальної структури пасивів банку. Депозитні і недепозитні зобов'язання банку. Структура залучених коштів. Види депозитів. Цінові та нецінові методи управління залученими коштами. Визначення депозитної ставки. Методи визначення витрат на залучення банківських ресурсів. "Точка безбитковості" банку. Недепозитні джерела формування ресурсів банку. Особливості процесу управління запозиченими джерелами коштів.

Змістовний модуль 2.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ТА РИЗИКАМИ

Тема 7. Управління кредитним портфелем банку

Управління дохідністю кредитного портфеля та методи ціноутворення за кредитами. Управління кредитним ризиком на рівні окремої позики та на рівні кредитного портфеля. Методика оцінювання якості кредитного портфеля. Характеристика основних методів управління проблемними кредитами. Зміст та етапи проведення реабілітації проблемного кредиту.

Тема 8. Управління інвестиційним портфелем банку

Сутність інвестиційної діяльності банку. Стратегії формування портфеля цінних паперів. Класифікації та функції портфеля цінних паперів. Типи портфельів цінних паперів банку. Критерії оцінки надійності портфеля цінних паперів. Чинники, які впливають на рівень дохідності цінних паперів. Сутність

інвестиційного горизонту. Стратегії управління інвестиційним горизонтом. Аналіз кривої дохідності. Дюрація цінного папера.

Тема 9. Управління активами та пасивами банку

Поняття активів банку. Необхідність управління активами. Види активів банку. Методи управління окремими видами активів банку. Перспективи розвитку активних операцій банків. Вплив регулятивної функції НБУ на методи управління активами і пасивами. Сутність і механізм управління активами-пасивами банку. Інтегрований підхід в управлінні активами і пасивами банку. Бухгалтерська та економічна моделі управління активами і пасивами. Управління процентним ризиком.

Тема 10. Управління валютним ризиком банку

Поняття «валютний ризик». Місце валютного ризику у загальній системі банківських ризиків. Чинники виникнення валютного ризику. Види та форми валютного ризику. Етапи та складові процесу управління валютним ризиком банку. Нормативні документи, що регламентують процес управління валютним ризиком. Класифікація стратегій банку щодо управління валютним ризиком. Методи мінімізації валютних ризиків. Ліміти валютного ризику банку. Валютна позиція б банку: сутність та види. Методи управління валютною позицією комерційного банку: валютною структурою балансу та хеджування валютного ризику. Наслідки зміни курсу при відкритій валютній позиції банку. Хеджування за допомогою валютних форвардних та ф'ючерських угод, опціонів та своп-контрактів

Тема 11. Управління ліквідністю банку

Поняття ліквідності банку. Вплив структури активів на ліквідність балансу банку. Залежність ліквідності банку від рівня ризику окремих банківських операцій. Стратегії управління ліквідністю банку. Три підходи рішення ліквідності банку: забезпечення ліквідності за рахунок активів, забезпечення ліквідності за рахунок позикових ліквідних коштів, збалансоване управління ліквідністю. Методи та інструменти управління ліквідністю банку. Метод конверсії фондів. Метод управління резервною позицією. Метод управління кредитною позицією. Сек'юритизація.

Тема 12. Управління прибутком банку

Підходи до оцінювання діяльності банку. Елементи стійкості банку. Структура банківських доходів і витрат. Функції прибутку. Поняття прибутковості банку. Показники прибутковості банку. Планування підвищення прибутковості діяльності банку з урахуванням допустимого рівня ризику. Моделі управління прибутковістю банківської діяльності.

4. ТЕМАТИКА ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАНЯТТЬ (ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС)

№ п/п	Тема та план лекції	Кількість годин	Рекомендована література
1	2	3	4
Змістовний модуль 1. СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКУ			
1.	Засади фінансового менеджменту в банку 1. Фінансовий менеджмент та його місце в системі управління банком. 2. Цілі та задачі, об'єкти та суб'єкти фінансового менеджменту банку. 3. Функції та принципи фінансового менеджменту банку. 4. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту.	1	10, С. 3-28; 11, С. 27-44
2.	Стратегічне управління діяльністю банку 1. Сутність та функції стратегічного менеджменту банку. 2. Визначення стратегічних цілей банку. 3. Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища як основа розробки стратегічного плану. 4. Організаційне забезпечення стратегічного менеджменту в банку.	1	12, С. 21-26
3.	Система планування банківської діяльності 1. Місце планування в процесі управління банком. 2. Побудова фінансового плану банку. 3. Бюджет як основний вид фінансового плану 4. Організація процесу бюджетного планування у банку.	1	11, С. 21-34
4.	Органи управління та організаційна структура банку 1. Типова структура управління банком. 2. Централізовані та децентралізовані моделі організації банківської діяльності 3. Організаційне забезпечення управління ризиками.	1	12, С. 27-34
5.	Управління капіталом банку 1. Методи визначення розміру капіталу. 2. Оцінка і вибір джерела капіталу. 3. Дивідендна політика банку. 4. Зовнішні джерела капіталу.	1	10, С. 29-47
6.	Управління зобов'язаннями банку	1	10, С. 57-70

1	2	3	4
	1. Управління залученням ресурсів банку з депозитних джерел. 2. Депозитна політика банку: сутність, значення, стратегічна мета та завдання. 3. Управління недепозитними ресурсами. 4. Визначення вартості ресурсів, залучених з недепозитних джерел.		
Змістовний модуль 2. МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ТА РИЗИКАМИ			
7.	Управління кредитним портфелем банку 1. Управління кредитним портфелем: мета, суб'єкти та об'єкти. 2. Визначення кредитного ризику банку та його види. 3. Ціноутворення банківських кредитів. 4. Розробка комплексу заходів з погашення проблемної заборгованості.	2	12. С. 58-77
8.	Управління інвестиційним портфелем банку 1. Інвестиційний портфель банку: його структура, функції та основні характеристики. 2. Основні засади формування портфеля цінних паперів банку. 3. Основні методи управління портфелем цінних паперів.	2	12, 78-83
9.	Управління активами та пасивами банку 1. Структура активів банку та основні принципи управління ними. 2. Стратегія управління активами. 3. Стратегія управління пасивами. 4. Вплив регулюючої функції НБУ на управління активами та пасивами банку.	2	10, С. 92-101
10.	Управління валютним ризиком банку 1. Сутність та види валютного ризику банку. 2. Основні завдання управління валютною позицією банку. 3. Регулювання валютних операцій державою, НБУ. 4. Методи управління валютною позицією банку.	2	10, С. 104-122
11.	Управління ліквідністю банку 1. Поняття ліквідності банку та її функції. 2. Встановлення лімітів для підтримки ліквідності банку.	1	10, С. 126-140

1	2	3	4
	3. Прийняття рішень у сфері управління потребою банків у ліквідних коштах. 4. Основні стратегії управління ліквідними коштами.		
12.	Управління прибутком банку 1. Мета управління прибутком банку та його основні завдання. 2. Управління витратами і доходами банку. 3. Управління використанням прибутку банку. 4. Сутність та принципи розподілу прибутку.	1	10, С. 144-150
	Разом	16	

5. ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

№ п/п	Тема	Перелік питань практичних (семінарських) робіт для виконання здобувачами	Місце проведення	Кількість годин	Методичн е і технічне забезпечен ня
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Сутність, зміст, принципи та функції фінансового менеджменту в банку					
1.	Інструментарій фінансового менеджменту в банку	1. Предмет і завдання банківського менеджменту. 2. Інструментарій фінансового менеджменту в банку. 3. Управління прибутковістю банку	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1
2.	Сутність та функції стратегічного менеджменту банку. Рівні стратегічного планування	1. Сутність та функції стратегічного планування. 2. Рівні стратегічного планування. 3. Місія банку як основа стратегічного планування. 4. Вимоги до стратегічного планування.	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1
3.	Фінансове планування в банку	1. Процес планування в банках. 2. Етапи та організація процесу планування в банку. 3. Фінансове планування в банку	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1
4.	Типова структура управління банками з недержавною формою власності.	1. Структура управління державним банком. 2. Формування організаційної структури банку. 3. Центри фінансової відповідальності банків	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1

1	2	3	4	5	6
5.	Методи управління капіталом банку	1. Склад і функції банківського капіталу. 2. Методи оцінювання банківського капіталу. 3. Методи управління капіталом банку.	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1
6.	Особливості управління запозиченими коштами банку.	1 Методи управління залученими коштами банку. 2. Особливості управління запозиченими коштами банку.		1	
Змістовий модуль 2. Методи управління банківськими операціями та ризиками					
7.	Визначення дохідності кредитного портфеля та методи ціноутворення за кредитами	1. Управління кредитними операціями банку. 2. Визначення дохідності кредитного портфеля та методи ціноутворення за кредитами. 3. Методи управління кредитним ризиком.	Кафедра ФБСС, Google Meet	2	М-1, ТЗ-1
8.	Методи оцінки ризику та ефективності управління портфелем цінних паперів банку	1 Класифікація та функції портфеля цінних паперів банку. 2. Методи визначення дохідності портфеля цінних паперів. 3. Методи оцінки ризику та ефективності управління портфелем цінних паперів банку.	Кафедра ФБСС, Google Meet	2	М-1, ТЗ-1
9	Інструментарій управління активами і пасивами банку	1. Розвиток підходів до управління активами і пасивами банку. 2. Організація процесу управління активами і пасивами банку. 3. Інструментарій управління активами і пасивами банку. 4.	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1

1	2	3	4	5	6
		Імунізація балансу банку.			
10.	Хеджування валютних ризиків у банку	1. Хеджування за допомогою форвардних контрактів. 2. Хеджування ф'ючерсами. 3. Опціони. 4. Своп-контракти.	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1
11.	Методи оцінювання потреби в ліквідних коштах	1. Загальні принципи управління ліквідністю банку. 2. Методи оцінювання потреби в ліквідних коштах. 3. Визначення ліквідної позиції банку. 4. Управління грошовою позицією та обов'язковими резервами банку.	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1
12.	Управління процесом формування прибутку банку	1. Управління податковими платежами. 2. Контроль за формуванням прибутку банку. 3. Фактори, що впливають на розподіл прибутку.	Кафедра ФБСС, Google Meet	1	М-1, ТЗ-1
	Разом			14	

6. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1: Сутність, зміст, принципи та функції фінансового менеджменту в банку

Тема 1. Інструментарій фінансового менеджменту в банку

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо методичних основ використання інструментарію фінансового менеджменту в управлінні банками та іншими депозитарними корпораціями

Питання до семінарського заняття

1. Предмет і завдання банківського менеджменту.
2. Інструментарій фінансового менеджменту в банку.
3. Управління прибутковістю банку

Тестові завдання

1. Менеджмент – це:

- а) раціональне використання грошових, матеріальних, трудових ресурсів;
- б) система влади та організації;
- в) самостійний вид професійної діяльності;
- г) чинники виробництва.

2. Предметом фінансового менеджменту в банку є:

- а) формування капіталу;
- б) комплекс функціональних підрозділів;
- в) фінанси банку;
- г) персонал банку.

3. Як науковий напрям фінансовий менеджмент включає:

- а) діяльність, сферою якої є фінансові ринки;
- б) теоретичні питання щодо управління фінансами й організації фінансової діяльності;
- в) комплекс структурних підрозділів, на які покладені функції управління фінансами.

4. Головною метою банківського менеджменту є:

- а) дотримання певних принципів;
- б) задоволення потреб ринку в банківських послугах;
- в) досягнення високих кінцевих результатів за відносного зниження витрат;
- г) формування раціональної організаційної структури банку.

5. При процесному підході менеджмент розглядається як :

- а) управління сукупністю окремих підсистем – людей, структури,

технології, фінансів;

б) чотири взаємопов'язані функції – планування, аналіз, регулювання, контроль;

в) банківська політика і стратегічне планування.

6. До функцій фінансового менеджменту не відносяться:

а) фінансове планування;

б) фінансовий аналіз;

в) фінансовий нагляд;

г) фінансовий контроль.

7. Банківській менеджмент складається з двох основних блоків:

а) фінансовий менеджмент та менеджмент персоналу (організаційний менеджмент);

б) управлінський та операційний менеджмент;

в) стратегічний і тактичний менеджмент;

г) антикризовий та організаційний менеджмент.

8. Основними критеріями оцінки рівня банківського менеджменту є такі економічні категорії:

а) прибуток і ризик (збільшення прибутковості і зниження ризику);

б) прибутковість і рентабельність;

в) ліквідність і платоспроможність;

г) фінансова стійкість і результативність.

9. Надійність банківського менеджменту визначається наступними параметрами:

а) компетентністю управлінського складу в питаннях стратегічного аналізу та плануванні та якістю планування;

б) управлінням банківськими ризиками та створенням ефективної системи контролю (внутрішнього аудиту, моніторингу дохідності та ін.)

в) управлінням людськими ресурсами (як персоналом банку так і його клієнтами);

г) всі відповіді правильні.

10. В управлінні фінансами банку можна виділити:

а) управління ліквідністю, фінансовими ризиками, прибутковістю

банку та ефективністю проведення окремих видів банківських операцій;

б) вияв негативних тенденцій розвитку банківської установи та розробка заходів щодо їх мінімізації;

в) складання поточних і перспективних прогнозів, що забезпечить розуміння працівниками банку стратегії і тактики виконання поставлених завдань;

г) немає вірної відповіді

Розрахунково-аналітичні завдання

На підставі Наглядової статистики НБУ дослідити основні показники функціонування банківської системи України

1. На підставі звіту про Основні показники діяльності банків України (https://bank.gov.ua/files/stat/Indicators_Banks_2023-02-01.xlsx) дослідити динаміку діючих банків України за 2016-2022 рр. з деталізацією за формою власності та резидентським статусом засновників. Результати навести у формі графіку або аналітичної таблиці, що демонструє зміну показників зростаючим підсумком.

2. На підставі звіту про Основні показники діяльності банків України провести аналіз поквартальної динаміки обсягу активів станом вітчизняних банків на 1 число кожного кварталу протягом 2020-2022 рр.

Результати навести у формі аналітичної табл. 6.

6. Динаміка активів банків України в 2020-2022 рр.

Показник	01.01.2020	01.04.2020	01.01.2023
Активи, млн. грн						
Активи в іноземній валюті, млн. грн						
сукупні активи (не скориговані на резерви за активними операціями), млн. грн						
з них: нерезиденти, млн. грн						
Сукупні активи (не скориговані на резерви за активними операціями в іноземній валюті), млн. грн						

3. На підставі даних Балансових звітів банків України (https://bank.gov.ua/files/stat/aggregation_2023-01-01.xlsx) скласти рейтинг 10 найбільших прибуткових і 10 найбільш збиткових банків

Результати навести у формі аналітичної табл. 7-8.

7. Фінансово-майновий стан десяти найприбутковіших банків України в 2022 р.

Назва банку	Прибуток після оподаткування, млн грн	Сукупні активи, млн грн	Сукупні зобов'язання, млн грн	Власний капітал, млн грн
1.				
2.				
...				
10.				

8. Фінансово-майновий стан десяти банків України, що мали від'ємний фінансовий результат за підсумками 2022 р.

Назва банку	Збиток, млн грн	Сукупні активи, млн грн	Сукупні зобов'язання, млн грн	Власний капітал, млн грн
1.				
2.				
...				
10.				

4. На підставі даних звіту про Основні показники діяльності банків дослідити квартальні тенденції кредитного ринку в Україні на 1 число кожного кварталу у 2020-2022 рр.

Результати навести у формі аналітичної табл. 9

9. Динаміка кредитних операцій банків України в 2020-2022 рр.

Показник	01.01.20 20	01.04.20 20	01.01.202 3
Кредити надані клієнтам, млн. грн						
у т.ч. кредити, що надані органам державної влади						
кредити, що надані суб'єктам господарювання						
кредити, що надані фізичним особам						
кредити, надані небанківським фінансовим установам						

5. На підставі даних звіту про Основні показники діяльності банків дослідити квартальні тенденції ринку депозитів в Україні на 1 число кожного кварталу у 2020-2022 рр.

Результати навести у формі аналітичної табл. 10

10. Динаміка депозитних операцій банків України в 2020-2022 рр.

Показник	01.01.20 20	01.04.20 20	01.01.202 3
Зобов'язання банків, млн грн						
у т.ч. строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків						
кошти суб'єктів господарювання						
кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)						
кошти небанківських фінансових установ						

6. На підставі даних Статистики фінансових ринків (https://bank.gov.ua/files/4-Financial_markets.xlsx, вкладка 4.1.1.1. Процентні ставки за новими кредитами резидентам (крім інших депозитних корпорацій) дослідити поквартальні тенденції зміни вартості позикових коштів наданими резидентам за секторами економіки банками України у 2020-2022 рр.

Результати навести у формі аналітичної табл. 11.

11. Динаміка процентних ставок за новими кредитами наданими резидентам за секторами економіки банками України в 2020-2022 рр.

Показник	I кв. 2020 р.		...		IV кв. 2020 р.	
	обсяги , млн грн	проце нтна ставка , %	обсяги , млн грн	проце нтна ставка , %	обсяги , млн грн	проце нтна ставка , %
Усього, млн грн						
інші фінансові корпорації						
сектор загального державного управління						
нефінансові корпорації						
домашні господарства						
некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства						

До кожної аналітичної таблиці та графіку зробити стислі висновки з мінімальним обсягом цифрового матеріалу.

Тема 2. Сутність та функції стратегічного менеджменту банку. Рівні стратегічного планування

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо методичних основ організації стратегічного менеджменту банку, сформувати бачення структури стратегічного планування

Питання до семінарського заняття

1. Сутність та функції стратегічного планування.
2. Рівні стратегічного планування.
3. Місія банку як основа стратегічного планування.
4. Вимоги до стратегічного плану.

Тестові завдання

1. Механізм банківського менеджменту складається з таких ланок:
 - а) внутрішньобанківське управління, управління операціями, управління персоналом;
 - б) управління науково-дослідною роботою, управління організаційною структурою;
 - в) розробка і проведення кадрової політики, управління персоналом і взаємовідносинами у колективі.
2. Підсистема менеджменту, яка передбачає цілеспрямований вплив на банківські операції шляхом використання таких інструментів, як аналіз, планування, регулювання і контроль, – це:
 - а) фінансовий менеджмент у банку;
 - б) банківський контролінг;
 - в) банківський моніторинг;
 - г) бюджетування.
3. Процес визначення на майбутнє та розробка шляхів їх досягнення – це:
 - а) бюджетування;
 - б) планування;
 - в) оперативне планування;
 - г) стратегічний аналіз.
4. Результатом процесу планування є:
 - а) точний і чіткий опис шляхів вирішення поставлених завдань;
 - б) визначення проблемних зон, як реальних, так і потенційних;
 - в) створення плану як документа;
 - г) повна характеристика банківської установи.

5. Спостереження за ходом реалізації фінансових завдань, установлених планових фінансових показників та нормативів передбачає:

- а) фінансовий аналіз;
- б) фінансовий контроль;
- в) фінансове регулювання;
- г) фінансове планування.

6. Вплив на об'єкт управління для усунення відхилень від планів, установлених норм та нормативів – це:

- а) фінансове планування;
- б) фінансове регулювання;
- в) фінансовий аналіз;
- г) фінансовий контроль.

7. Визначення значень внутрішніх показників та нормативів, що регулюють ступінь ризику банківських операцій, передбачає:

- а) фінансовий аналіз;
- б) фінансовий контроль;
- в) фінансове регулювання;
- г) фінансове планування.

8. Вироблення концепції розвитку банку здійснюється в процесі:

- а) оперативного планування;
- б) стратегічного планування;
- в) тактичного планування;
- г) фінансового планування.

9. Оперативний, поточний і плановий контроль процесу виконання бізнес-плану банку здійснюється за допомогою:

- а) алгоритму обліку відхилень;
- б) стратегічного внутрішнього аналізу;
- в) моніторингу.

10. Виокремлюють такі види планування:

- а) стратегічне, перспективне, бюджетне;
- б) тактичне, стратегічне, фінансове;
- в) тактичне, поточне та розробка бюджетів.

Аналітичне завдання.

Підготувати есе на тему «Чотири кроки для успішної кар'єри у банківській сфері».

Щоб успішно робити кар'єру в соціумі, чого б вона не стосувалася, необхідно дотримуватися якоїсь загальної логіки дій, що у даному тексті названа власною стратегією. Ця логіка дій (власна стратегія) розбивається на чотири великих етапи. Жодним із них не можна зневажити.

Перш ніж ми розглянемо ці етапи, необхідно визначити, що таке “вид капіталу”. Під видом капіталу ми розуміємо тип ресурсу, що накопичується даним суб’єктом. Це може бути ресурс популярності (якщо є талант), ресурс влади, власності, професіоналізму, репутації, інформації, грошей, освіти тощо.

Очевидно, що будь-який вид капіталу, накопичений у достатній кількості, при сприятливій ринковій ситуації може бути конвертований в інший. Таким чином, чотири етапи власної стратегії можуть бути описані так:

1) Вибір виду капіталу, який може накопичувати даний суб’єкт. Багато видів капіталу можуть накопичуватися завдяки природнім даним: здібність до математики дає можливість завойовувати популярність завдяки математичним досягненням, поетичний талант дозволяє стати відомим завдяки поезії, красива зовнішність може провести на подіум або в кіно бізнес, красивий голос може сприяти кар’єрі співака або диктора тощо.

2) Вибір способу нагромадження капіталу. Це визначення того типу зусиль, які потрібно прикласти, щоб капітал почав накопичуватися. Який вид діяльності вибрати? Чого навчитися? Що й у якій послідовності робити, щоб нагромадити обраний вид капіталу?

3) Процес нагромадження капіталу. Тут важлива дисципліна, чіткий рух обраним курсом, а також використання всіх сприятливих можливостей.

4) Конвертація накопиченого капіталу. Коли накопичено достатню кількість капіталу, він може бути конвертований в інші види капіталу. Професіоналізм може бути конвертований у популярність, а популярність, навички, знання – у гроші.

Здавалося б, ця послідовність етапів проста і очевидна. Однак придивіться до власного життя і життя оточуючих: у більшості випадків Ви виявите, що це життя позбавлене будь-якого сенсу і мети. Чому? Зазвичай кажуть: “Тому що життя і саме по собі – процес досить безглуздий”. Звідки ж у житті візьметься сенс, якщо Ви самі його туди не вклали? Він що, повинен сам по собі вирости, як бур’ян на городі? Вибачте, сенс в такий спосіб не виростає.

Якщо Ви хочете зробити хоч якусь кар’єру, Вам рано чи пізно доведеться відповісти на питання:

1. Який вид (які види) капіталу я накопичую?

2. Наскільки ефективними способами я це роблю? Чи можна їх вдосконалити?

3. Чи використовую я дійсно всі можливості для нагромадження обраного виду капіталу? Чи сконцентрований я на своєму завданні повністю?

4. У які види капіталу я хотів би конвертувати накопичений матеріал?

5. Власне, відмовляючись відповідати на ці питання, на що Ви сподіваєтесь? На те, що, «пробігавши» все своє життя між родиною і роботою Ви одержите від держави гідне пенсійне забезпечення? Чи Ви сподіваєтесь на те, що Ваші діти Вас підтримають і допоможуть у старості? Або у Вас при смерті багата тітка у Штатах? Усі надії можуть загинути в одну мить. Не підданий інфляції і не руйнується тільки той вид капіталу, що накопичений особисто Вами. Адже кожна людина здатна накопичувати хоча б один вид капіталу. Отже, що зупиняє Вас? Ви ще не зробили навіть першого кроку? Робіть це прямо зараз.

Тема 3. Фінансове планування в банку

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо методичних основ організації планування у банках.

Питання до семінарського заняття

1. Процес планування в банках.
2. Етапи та організація процесу планування в банку.
3. Фінансове планування в банку

Тестові завдання

1. Тактичне планування – це:
 - а) виконання певного завдання, що постає перед банком і сформульовано у стратегічному плані;
 - б) розрахунок фінансових результатів діяльності на плановий період;
 - в) визначення напрямків маркетингової діяльності.
2. Який метод бюджетування забезпечує досягнення стратегічних цілей банку:
 - а) бюджетування «зверху вниз»;
 - б) бюджетування «знизу вверху»;
 - в) комбіноване бюджетування;
 - г) метод бюджетування не впливає на забезпечення досягнення стратегічних цілей банку.
3. Поточне фінансове планування передбачає:
 - а) розробку фінансової політики за всіма основними напрямками діяльності банку;
 - б) розробку бюджетів та платіжних календарів;
 - в) розробку плану доходів і витрат та балансового плану.
4. Аналіз, що здійснюється з метою вивчення всіх аспектів фінансової діяльності та всіх характеристик фінансового стану банку, – це:
 - а) внутрішній фінансовий аналіз;
 - б) повний фінансовий аналіз;
 - в) поточний фінансовий аналіз.
5. Результати попереднього аналізу використовуються:
 - а) у процесі фінансового регулювання;
 - б) у процесі фінансового контролю;
 - в) у процесі фінансового планування.
6. Результати поточного аналізу використовуються:
 - а) у процесі фінансового планування;
 - б) у процесі прийняття рішень при виконанні регулятивних функцій;

- в) при виконанні контрольних функцій;
- г) у процесі прийняття рішень щодо майбутнього розвитку банку.

7. Результати перспективного аналізу використовуються:

- а) у процесі фінансового планування;
- б) у процесі прийняття рішень при виконанні регулятивних функцій;
- в) при виконанні контрольних функцій;
- г) у процесі прийняття рішень щодо майбутнього розвитку банку.

8. Об'єктом управління в системі управління фінансового менеджменту банку не є:

- а) прибуток банку;
- б) ліквідність;
- в) банківські ризики;
- г) податки.

9. До об'єкту управління в системі управління фінансового менеджменту банку не відноситься:

- а) банківські ризики;
- б) планування;
- в) конкурентна позиція;
- г) персонал.

10. Оперативне управління прибутковості банку належить до функції фінансового менеджменту:

- а) регулювання;
- б) фінансового планування;
- в) фінансового аналізу;
- г) фінансового контролю.

Розрахунково-аналітичні завдання

На підставі Балансових звітів основних системних банків України (https://bank.gov.ua/files/stat/aggregation_2023-01-01.xlsx)

1. АТ КБ "ПриватБанк"
2. АТ "Ощадбанк"
3. АТ "Укрексімбанк"
4. АБ "УКРГАЗБАНК"
5. АТ "Райффайзен Банк"
6. АТ "УКРСИББАНК"
7. АТ "ОТП БАНК"
8. АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"
9. АТ "КРЕДОБАНК"
10. АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"
11. АТ "ІНГ Банк Україна"
12. АТ "ПРАВЕКС БАНК"

- 13.АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"
 14.АТ "БАНК ФОРВАРД"
 15.АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"

провести декомпозиційний аналізу прибутковості власного капіталу у 2021-2022 рр. Результати навести у формі аналітичних табл. 12-16.

12. Вихідні дані для декомпозиційного аналізу прибутковості власного капіталу банку, тис. грн

Показник	202.. р.	202..р.	Відхилення	Темп приросту, %
Середній власний капітал				
Середні сумарні активи				
Чистий прибуток				
Валові доходи				

Обчислити значення показників прибутковості та мультиплікатора капіталу банку

13. Декомпозиційний аналіз прибутковості капіталу банку

Показник	202.. р.	202..р.	Відхилення
Маржа прибутку, %			
Дохідність активів, %			
Мультиплікатор капіталу, разів			
Прибутковість капіталу, %			
Прибутковість активів, %			

Порівняти показники прибутковості банку із середніми значеннями по їх загалу .

14. Порівняльний аналіз показників прибутковості капіталу, активів та мультиплікатора капіталу

Показник	У середньому по банківській системі	Аналізований банк	Відхилення
Прибутковість капіталу, %			
Прибутковість активів, %			
Мультиплікатор капіталу, <i>разів</i>			

Проаналізувати складові чистого прибутку банку і визначити основні напрями та резерви підвищення прибутковості. Для цього дослідити динаміку окремих статей доходів (табл. 3.4) і витрат (табл. 3.5).

15. Аналіз структури та динаміки доходів банку

Доходи	202.. р.		202.. р.		Відхилення		Темп приросту, %
	Сума, млн грн	Структура, %	Сума, млн грн	Структура, %	Сума, млн грн	Структура, %	
Процентні доходи							
Комісійні доходи							
Торговий результат							
Інші операційні доходи							
Інші доходи							
Разом							

16. Аналіз структури та динаміки витрат банку

Витрати	202.. р.		202.. р.		Відхилення		Темп приросту, %
	Сума, тис. грн	Структура, %	Сума, тис. грн	Структура, %	Сума, тис. грн	Структура, %	
Процентні витрати							
Комісійні витрати							
Адміністративні та інші операційні витрати							
Відрахування до резервів:							
Витрати на податок на прибуток							
Разом							

До кожної аналітичної таблиці та графіку зробити стислі висновки з мінімальним обсягом цифрового матеріалу.

Тема 4. Типова структура управління банками з недержавною формою власності

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо методичних основ побудови організаційної структури банків з недержавною формою власності.

Питання до семінарського заняття

1. Структура управління державним банком.
2. Формування організаційної структури банку.
3. Центри фінансової відповідальності банків

Питання для обговорення

На підставі аналізу Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України (Рішення правління Національного банку України від 03.12.2018 № 814-рш) висвітлити у доповідях наступні питання.

1. Повноваження та сфера функціональної компетенції загальних зборів учасників банку
2. Повноваження та сфера функціональної компетенції комітетів ради банку
 - 2.1. Комітет ради банку з питань аудиту
 - 2.2. Комітет ради банку з управління ризиками
 - 2.3. Комітет ради банку з питань винагороди
 - 2.4. Інші комітети ради банку
3. Повноваження та сфера функціональної компетенції Правління банку
4. Система внутрішнього контролю та винагороди

Тестові завдання

1. Формування бюджету банку відносять до функції фінансового менеджменту:
 - а) регулювання;
 - б) фінансового планування;
 - в) фінансового аналізу;
 - г) фінансового контролю.
2. До інформаційної бази фінансового менеджменту відносять:
 - а) внутрішню і зовнішню інформацію;
 - б) статистичну звітність;
 - в) баланс банку;
 - г) усі відповіді правильні.
3. Складовими банківського менеджменту є:
 - а) перспективне і поточне планування, аналіз, регулювання, контроль;
 - б) планування, аналіз, забезпечення, управління;
 - в) регулювання, розробка, забезпечення;

- г) управління персоналом, контроль, прогнозування;
- д) немає правильної відповіді.

4. Банківський менеджмент являє собою:

- а) наукову систему управління банківською справою і персоналом, зайнятим у банківській сфері;
- б) наукову систему управління персоналом банку;
- в) систему підпорядкування персоналу банку;
- г) науковий метод управління керівництвом банку;
- д) наукову систему управління банком.

5. Метою планування є:

- а) розробка зведеного та оперативної планів розвитку банку;
- б) розробка планів-прогнозів на 10 років;
- в) складання статус-репортів;
- г) розробка бізнес-проектів;
- д) складання оперативного плану діяльності банку.

6. Об'єктом фінансового менеджменту в комерційному банку є:

- а) управління банківськими операціями та ліквідністю;
- б) процеси дослідження фінансових операцій банку;
- в) управління потоками грошових коштів;
- г) організація роботи систем контролю, аудиту, безпеки, інформаційних та інших систем, що забезпечують життєдіяльність банку

7. Назвіть основну мету фінансового менеджменту в комерційному банку:

- а) максимізація прибутку банку;
- б) визначення раціональних вимог і методичних основ побудови оптимальних, організаційних структур і режимів роботи функціонально технологічних систем;
- в) приріст власного капіталу або прибутку, за умови збереження стабільності комерційного банку;
- г) відсутність однакової технології управління;
- д) раціональне планування і реалізація фінансових операцій.

8. Назвіть основний об'єкт управління в фінансовому менеджменті в комерційному банку:

- а) грошові кошти;
- б) прибуток і власний капітал;
- в) персонал банку;
- г) вище керівництво;
- д) службовці.

9. Назвіть основні функції фінансового менеджменту комерційного банку:

- а) стратегічне планування, моделювання;

- б) оперативне планування, діагностика, моніторинг;
- в) моніторинг, діагностика;
- г) оперативне планування, стратегічне планування;
- д) стратегічне планування, моделювання, оперативне планування, моніторинг та діагностика.

10. Роль фінансового менеджменту в комерційному банку полягає у:

- а) прирості власного капіталу або прибутку, за умови збереження стабільності комерційного банку;
- б) науковому обґрунтуванні процесу управління фінансовими потоками в банку;
- в) управлінні сукупністю окремих підсистем – персоналом, організаційними структурами, технологіями, фінансами;
- г) немає вірної відповіді

Тема 5. Методи управління капіталом банку

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо методичних основ управління капіталом банку

Питання до семінарського заняття

1. Склад і функції банківського капіталу.
2. Методи оцінювання банківського капіталу.
3. Методи управління капіталом банку.

Тестові завдання

1. Регулятивний капітал банку визначається як сума:
 - а) основного та додаткового капіталу;
 - б) основного капіталу та резервів на покриття збитків за кредитами;
 - в) основного та додаткового капіталу за мінусом відрахувань.

2. За Базельською угодою банківський капітал поділяється на:
 - а) основний та додатковий (другого і третього рівня);
 - б) основний та резервний;
 - в) основний та додатковий (першого та другого рівня);
 - г) основний та субординований;
 - д) основний та додатковий (другого рівня).

3. Норматив платоспроможності капіталу банку (H2) визначається як співвідношення:
 - а) основного капіталу до активів, зважених за рівнем ризику;
 - б) регулятивного капіталу до загальних активів;
 - в) регулятивного капіталу до активів, зважених за рівнем ризику;
 - г) основного капіталу до загальних активів.

4. Нормативне значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) для діючих банків в Україні встановлено на рівні не менше:

- а) 4%;
- б) 6%;
- в) 8%;
- г) 10%.

5. Головним джерелом зростання капіталу, згідно з методом внутрішніх джерел поповнення капіталу, є:

- а) дивіденди;
- б) прибуток;
- в) чистий процентний дохід;
- г) чиста маржа.

6. Субординований борг – це боргові капітальні інструменти, які не можуть бути взяті з банку раніш ніж через:

- а) 1 рік;
- б) 3 роки;
- в) 5 років;
- г) 10 років.

7. Показник адекватності основного капіталу Н3 розраховується за формулою:

- а) основний капітал / пасиви;
- б) основний капітал / статутний капітал.;
- в) (основний капітал – регулятивний капітал) / зобов'язання;
- г) основний капітал / загальні активи.

8. Рівень обов'язкових резервів залучених ресурсів комерційних банків на коррахунках в НБУ залежить від:

- а) виду ресурсів;
- б) валюти, в якій залучені ресурси;
- в) вірно і те, і інше;
- г) не залежить від вище перелічених факторів.

9. До капіталу першого рівня не відноситься:

- а) статутний та резервний капітал;
- б) амортизаційний, страховий та інші фонди банку;
- в) субординований строковий борг;
- г) нерозподілений прибуток.

10. За вимогами Базельського Комітету мінімально допустимий норматив сукупного капіталу, повинний бути не менше:

- а) 4%;
- б) 6%;

- в) 8%;
- г) 12%.

Розрахунково-аналітичні завдання

1. На підставі звіту про Нормативи капіталу та їх складові (https://bank.gov.ua/files/stat/Skladovi_RK_2023-02-01.xlsx) дослідити виконання регулятивних нормативів НБУ основними системними банками України

1. АТ КБ "ПриватБанк"
2. АТ "Ощадбанк"
3. АТ "Укрексімбанк"
4. АБ "Укргазбанк"
5. АТ "Райффайзен банк"
6. АТ "Укрсиббанк"
7. АТ "ОТП Банк"
8. АТ "Креді Агріколь банк"
9. АТ "Кредобанк"
10. АТ "Прокредит банк"
11. АТ "ІНГ банк Україна"
12. АТ "Правекс банк"
13. АТ "Піреус банк МКБ"
14. АТ "Банк Форвард"
15. АТ "Кредитвест банк"

2. Проаналізувати фактичне значення адекватності регулятивного капіталу (Н1) (табл. 17).

17. Динаміка нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н1) та його складових у 2021-2022 рр.

Показники	01.01.2021	01.04.202 1	...	01.01.202 3
Загальна сума основного капіталу (ОК)				
Загальна сума додаткового капіталу до розрахунку (ДК) (додатковий капітал не може бути більше основного капіталу (ОК), тому дорівнює ОК, якщо ДК>ОК)				
Загальна сума додаткового капіталу				
Загальна сума відвернення (В)				
Загальна сума регулятивного капіталу (РК) (Н1)				

** Додатковий капітал не може бути більше основного капіталу (ОК), тому дорівнює ОК, якщо ДК>ОК*

Згідно Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні від 28.08.2001 № 368 з 01.07.20 р. мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1) має становити 200 млн грн. Він визначається шляхом віднімання від суми основного і додаткового капіталу величини відвернення.

2. Оцінити дотримання нормативів достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) та достатності основного капіталу (Н3) (табл. 18).

18. Динаміка нормативів достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) та достатності основного капіталу (Н3) та їх складових в 2021-2022 рр.

Показники	01.01.2021	01.04.2021	...	01.01.2023
Загальна сума основного капіталу (ОК)				
Загальна сума основного капіталу (ОК)				
Сумарні активи, зменшені на суму відповідних резервів/уцінки та суму забезпечення, зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику (Ар)				
Сукупна сума відкритої валютної позиції за всіма іноземними валютами та банківськими металами (СВП)				
Величина непокритого кредитного ризику (НКР)				
Мінімальний розмір операційного ризику (ОР), помножений на коефіцієнт 10*,				
Фактичне значення нормативу Н2				
Фактичне значення нормативу Н3				

* До показника операційного ризику (ОР) застосовуються коефіцієнти: до 30.12.21 р. – 0; 31.12.2021–29.12.22 – 0,5; 30.12.22-т.ч. –1.

Економічні нормативи діяльності банків – показники, встановлені Національним банком України з метою регулювання банківської діяльності на основі безвиїзного нагляду для здійснення моніторингу діяльності окремих банків і банківської системи загалом. Національний банк України встановлює економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками.

Нормативи достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) та основного капіталу (Н3) відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних,

кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника достатності (адекватності), тим більша частка ризику, яку беруть на себе власники банку; і навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її беруть на себе кредитори-/вкладники банку.

Норматив достатності (адекватності) встановлюється для запобігання надмірного перекладання банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів/вкладників банку.

Норматив Н2 визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарної балансової вартості активів і позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику після їхнього зменшення на суму забезпечення.

Норматив Н3 визначається як співвідношення основного капіталу до сумарної балансової вартості активів і позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику після їхнього зменшення на суму забезпечення.

Під час розрахунку нормативів Н2 та Н3 до сумарної балансової вартості активів і позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику, додається сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами, мінімальний розмір операційного ризику, помножений на коефіцієнт 10, і виключається величина непокритого кредитного ризику. Нормативне значення нормативів Н2 та Н3 для діючих банків становить не менше ніж 10 і 7 % відповідно.

Тема 6. Особливості управління позиковими коштами банку

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо управління позиковими ресурсами банку

Питання до семінарського заняття

1. Методи управління залученими коштами банку.
2. Особливості управління запозиченими коштами банку.

Тестові завдання

1. Які складові з наведеного переліку формують ресурси банку:
 - а) кредити, надані клієнтам;
 - б) кредити, надані іншим банкам та НБУ;
 - в) цінні папери власного боргу;
 - г) вкладення капіталу в дочірні компанії.
2. Зобов'язання комерційного банку – це:
 - а) вимоги до активів банківської установи, що зобов'язують її сплатити фіксовану суму коштів у майбутньому;
 - б) вимоги до активів банківської установи, що зобов'язують її не платити фіксовану суму коштів у майбутньому;
 - в) вимоги до активів банківської установи, що зобов'язують її сплатити фіксовану суму відсотків у майбутньому;
 - г) немає вірної відповіді.

3. Депозитні операції – це:

- а) вільні відносини щодо передачі коштів клієнта у тимчасове користування банку за визначених умов;
- б) економічні відносини щодо передачі коштів клієнта у постійне користування банку за визначених умов;
- в) економічні відносини щодо передачі коштів клієнта у тимчасове користування банку без будь-яких умов
- г) немає вірної відповіді.

д)

4. За строком користування коштами клієнтів банку депозити поділяють на:

- а) ощадні та на вимогу;
- б) поточні та строкові;
- в) довгострокові та короткострокові;
- г) стержневі та летючі.

5. За критерієм можливості їх втрати зобов'язання поділяють на:

- а) ощадні та на вимогу;
- б) поточні та строкові;
- в) стабільні кошти, ненадійні кошти та зобов'язання за «гарячими грошима»;
- г) стержневі та летючі.

6. До недепозитних операцій відносяться:

- а) міжбанківські кредити, випуск власних боргових зобов'язань;
- б) дисконтування векселів, одержання позик у центральному банку;
- в) згода на продаж цінних паперів зі зворотним викупом;
- г) всі відповіді вірні.

7. Ознаки залучених ресурсів:

- а) відсутність гарантованого строку знаходження коштів в банку, мінімальні проценти за користування;
- б) гарантований строк знаходження коштів в банку, мінімальні проценти за користування;
- в) відсутність гарантованого строку знаходження коштів в банку, максимальні проценти за користування;
- г) визначений термін, протягом якого банк має можливість користуватися ними.

8. Аналіз зобов'язань банку дозволяє визначити:

- а) на який строк та в якій формі залучається основна маса коштів;
- б) з яких секторів економіки залучається основна маса коштів;
- в) з яких секторів економіки, на який строк та в якій формі залучається основна маса коштів;
- г) немає вірної відповіді.

9. Коефіцієнти, що використовуються при аналізі стабільності ресурсної бази банку:

- а) коефіцієнт трансформації залишків на рахунках у строкові депозити;
- б) середній термін збереження грошових коштів на рахунках;
- в) показник рівня осідання коштів у вкладах;
- г) коефіцієнт трансформації короткострокових ресурсів у довгострокові інвестиції;
- д) всі відповіді вірні.

10. Метою банківського менеджменту у сфері управління зобов'язаннями банку є:

- а) залучення потрібного обсягу коштів за найвищою ціною для фінансування активних операцій банку у запланованому ним обсязі;
- б) встановленні граничних розмірів депозитної бази, її місця в ресурсному потенціалі банку та засобах реалізації стратегічних цілей банку;
- в) залучення потрібного обсягу коштів за найменшою ціною для фінансування активних операцій банку у запланованому ним обсязі;
- г) формування портфеля депозитних послуг, різноманітних форм і методів здійснення цих заходів, визначення його конкурентних позицій на даному сегменті ринку і забезпечення стійкості та надійності ресурсної бази

Розрахунково-аналітичні завдання

Завдання 1. НБУ проводить кредитний тендер. На тендер виставлені ресурси у обсязі 160 тис. грн. Заявки банків наведено у табл. 19.

19. Заявки банків на кількісному кредитному тендері НБУ

Банк	Сума заявки, тис. грн
А	105
Б	33
В	28
Г	50
Д	32

Потрібно визначити, заявки яких банків задовольнить НБУ.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Рефінансування – це операції з надання банкам кредитів у встановленому НБУ порядку. Його метою є регулювання ліквідності банків на виконання НБУ функції кредитора останньої інстанції. Для цього НБУ використовує такі кредити рефінансування:

- 1) постійно діюча лінія рефінансування для надання банкам кредитів «овернайт»;
- 2) кредити рефінансування терміном до 90 днів.

Рефінансування банків здійснюється шляхом проведення кількісного або процентного тендера.

Кількісний тендер передбачає, що НБУ наперед оголошує ціну (тобто відсоткову ставку), за якою банки можуть одержати кредити, а розподіл коштів відбувається відповідно до поданих заявок до закінчення запропонованої на тендері суми. Якщо цієї суми недостатньо, то кредитні кошти за оголошеною ціною розподіляються між усіма банками пропорційно до поданих ними заявок. Сума коштів, запропонована на кількісному тендері для рефінансування банків, може оголошуватися або не оголошуватися. Сума позики одному банку не може перевищувати 50 % загального запропонованого на тендері обсягу кредитів.

Завдання 2. На процентному кредитному тендері виставлені на продаж ресурси у обсязі 210 000 тис. грн. Заявки банків на тендер наведено у табл. 20.

20. Заявки банків на процентному кредитному тендері НБУ

Банк	Сума заявки, тис. грн	Запропоновані процентні ставки, %
А	10 000	13,5
Б	110 000	13,8
В	120 000	13,5
Г	40 000	13,1
Д	80 000	12,9

Потрібно визначити, заявки яких банків задовольнить НБУ.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Процентний тендер передбачає, що банки самостійно пропонують відсоткову ставку (з точністю до 0,1 п.п.), за якою вони погоджуються запозичити кошти, але ця ставка має бути не нижча за облікову. На процентному тендері заявки задовольняються за принципом зниження запропонованої в них ставки, починаючи з найвищої та до закінчення запропонованого обсягу кредитів або задоволення всіх заявок банків.

Якщо два або більше учасників запропонували однакову ставку, а обсягу кредитів, що залишився, недостатньо для задоволення всіх таких заявок, то кошти між банками розподіляються пропорційно. Сума позики одному банку не може перевищувати 50 % загального запропонованого на тендері обсягу кредитів.

Завдання 3. НБУ проводить процентний тендер для рефінансування банків терміном до 14 днів. Обсяг кредитних ресурсів – 2 600 тис. грн. Мінімальна заявка одного банку – 100 тис. грн. Вид забезпечення – обліковані банком векселя суб'єктів господарювання. Для участі в тендері отримані заявки банків (табл. 21).

Додаткові дані:

- 1) облікова ставка НБУ – 12%;
- 2) інші вимоги НБУ щодо рефінансування банками, що потрапили до заявки дотримамо.

Необхідно:

- визначити, які існують вимоги до рефінансування банків та обмеження щодо участі банків у кредитному тендері;

- вирішити питання про участь банків у тендері, аргументувавши причини відмови;

- визначити, які суми кредиту одержать банки, допущені до участі в процентному тендері НБУ.

21. Заявки банків на процентному кредитному тендері НБУ

Показники	Банки				
	1	2	3	4	5
1. Сума заявки банку, тис. грн	760	230	550	950	650
2. Термін діяльності банку	60 міс.	10 міс.	24 міс.	48 міс.	36 міс.
3. Процентна ставка за кредит запропонована банком, %	16	22	17	14	16,5
4. Резерв під кредитний ризик, тис. грн:					
згідно установчих документів	100	65	80	120	150
фактично сформовано	100	45	70	120	150
5. Дотримання економічних нормативів на останню дату:					
величина регулятивного капіталу (Н1), млн грн	450	168	192	324	216
достатність основного капіталу (Н3), %	9,4	9,8	6,3	9	9,5
максимальний розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), %	23,5	25,4	24,1	21	20
6. Балансова вартість векселів, наданих у забезпечення кредиту, тис. грн	850	370	670	850	500

Методичні рекомендації до виконання завдання

Кредитні тендери мають певні правила допуску учасників та обмеження:

- до участі допускаються банки, які не порушують установлених економічних нормативів, своєчасно подають звітність і повертають отримані від НБУ кредити;

- філії комерційних банків та новостворені банки (з періодом діяльності менш як 1 рік) до участі не допускаються;

- банком сформовано резерв для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями;

- прострочені та сумнівні кредити в портфелі банку не перевищують 10 % від обсягу кредитного портфеля;

- кредити, надані іншим банкам на міжбанківському ринку, не перевищують 5 % кредитного портфеля банку;

- сума позики одному банку не може перевищувати 50 % загального запропонованого на тендері обсягу кредитів;

- сума заборгованості за кредитами НБУ з урахуванням поданої на тендер заявки не має перевищувати 50 % величини регулятивного капіталу банку за останнім балансом.

Обсяги отриманих на тендерах кредитів не перевищують 90 % балансової вартості наданих під забезпечення державних цінних паперів і 70 % балансової вартості векселів. Після повідомлення результатів тендера банки укладають з НБУ кредитний договір і договір застави державних цінних паперів або врахованих банками векселів. Одержані через тендер кредити НБУ не можуть пролонгуватися та мають бути обов'язково повернені. За порушення термінів повернення кредитів, отриманих через тендер, НБУ має право на безспірне списання відповідної суми з кореспондентського рахунка банку-порушника, нарахування пені, реалізацію застави, а банк не допускається до участі в наступних п'яти тендерах.

Тема 7. Визначення дохідності кредитного портфеля та методи ціноутворення за кредитами

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо управління доходністю кредитного портфеля та методів ціноутворення за кредитами

Питання до семінарського заняття

1. Управління кредитними операціями банку.
2. Визначення дохідності кредитного портфеля та методи ціноутворення за кредитами.
3. Методи управління кредитним ризиком.

Тестові завдання

1. Активні операції банків – це:
 - а) операції у формі безготівкових розрахунків;
 - б) операції по розміщенню банками власних і залучених коштів;
 - в) операції банків по залученню додаткових грошових коштів;
 - г) втручання центральних банків в операції на валютному ринку.
2. Активи, які не приносять прибутку, мають нульовий рівень ризику і можуть бути негайно використані для виплати зобов'язань банку, – це:
 - а) високоліквідні активи;
 - б) ліквідні активи;
 - в) низьколіквідні активи;
 - г) неліквідні активи.
3. Активи, які в будь-який час можуть бути використані банком для видачі вкладів і здійснення поточних платежів, мають назву:

- а) первинні резерви;
- б) вторинні резерви;
- в) прибуткові активи.

4. Активи, які можна швидко реалізувати на ринку і які мають високий рівень оборотності, мають назву:

- а) абсолютно ліквідні активи;
- б) високоліквідні активи;
- в) ліквідні активи;
- г) неліквідні активи.

5. Зобов'язання банку за «гарячими грошима» – це:

- а) кошти, значна частина яких може бути вилучена з банку в будь-який час, але певна сума залишків перебуває на рахунках;
- б) кошти, які можуть бути зняті з рахунків без попередження і чутливо реагують на зміни відсоткових ставок на ринку;
- в) джерела коштів, за якими ймовірність дострокового відпливу грошей мінімальна.

6. Обсяг обов'язкових резервів визначається:

- а) нормами резервування, які встановлює центральний банк;
- б) децентралізовано – кожним банком самостійно;
- в) нормами резервування, які встановлює Міжнародний валютний фонд.

7. До високоліквідних активів комерційних банків відноситься:

- а) товарно-матеріальні цінності;
- б) цінні папери;
- в) кошти КБ на кореспондентському рахунку в НБУ та в інших банках;
- г) вкладення в асоційовані та дочірні компанії.

8. Кредитний портфель банку вміщує:

- а) проценти нараховані, але не сплачені;
- б) агреговану балансову вартість усіх кредитів;
- в) гарантії та акредитиви;
- г) оперативний лізинг ;
- д) зобов'язання видати кредит.

9. «Субстандартні» кредити – це кредитна операція, за якою кредитний ризик становить такий процент чистого кредитного ризику:

- а) 2 %;
- б) 10 %;
- в) 20 %;
- г) 50 %;
- д) 100 %.

10. Великий кредит – це:

а) сукупність коштів у розпорядженні банку для використання їх для виконання різноманітних банківських операцій;

б) сукупний розмір позик, що має у комерційний банк для одного заявника кредиту або групи споріднених отримувач кредитів, які перевищують 10% власних коштів банку;

в) сукупний розмір позик, що має комерційний банк для одного заявника кредиту або групи споріднених отримувач кредитів, які перевищують 15% власних коштів банку.

Розрахунково-аналітичні завдання

Завдання 1. Визначте нормативи кредитного ризику банку, якщо сума всіх вимог банку до контрагента становить 63,71 млн грн, сукупна заборгованість за позичками одного позичальника (інсайдера) – 405,7 млн грн, статутний капітал банку – 257,52 млн грн, регулятивний капітал – 338,25 млн грн. Зробіть висновки.

Методичні рекомендації до виконання завдання

НБУ встановив такі нормативи кредитного ризику:

- норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);

- норматив великих кредитних ризиків (Н8);

- норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9).

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) встановлюється з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань.

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів і всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу банку.

Нормативне значення нормативу Н7 не має перевищувати 25 %.

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) устанавлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.

Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб вважається великим, якщо сума всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб, становить 10 % і більше регулятивного капіталу банку.

Норматив великих кредитних ризиків визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків щодо контрагентів, груп пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб до регулятивного капіталу банку.

Нормативне значення нормативу Н8 не має перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) встановлюється для обмеження ризику операцій з пов'язаними з банком особами, зменшення негативного впливу операцій з пов'язаними з банком особами на діяльність банку.

Норматив Н9 визначається як співвідношення сукупної суми всіх вимог банку до пов'язаних з банком осіб і суми всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо пов'язаних із банком осіб, до загального розміру капіталу першого та другого рівнів, зменшеного на балансову вартість активів.

Нормативне значення нормативу Н9 не має перевищувати 25 %.

Завдання 2. Відомі звітні дані банку:

- сукупна заборгованість за позичками одного позичальника (інсайдера) – 112,7 млн грн;
- грошове покриття кредиту у виді застави майнових прав – 11,6 млн грн;
- дебіторська заборгованість клієнта – 1,7 млн грн;
- статутний капітал банку – 280 млн грн;
- статутний капітал банку – 315 млн грн;

Визначте норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента. Оцініть банком його дотримання. Зробіть висновки.

Завдання 3. Відомі такі звітні дані банку:

- заборгованість за позичками першого позичальника, пов'язаного з іншими, – 65,72 млн грн;
- заборгованість за позичками другого позичальника, пов'язаного з іншими, – 22,15 млн грн;
- заборгованість за позичками третього позичальника, пов'язаного з іншими, – 43,18 млн грн;
- статутний капітал банку – 428,7 млн грн;
- регулятивний капітал банку – 355,8 млн грн.

Визначте норматив Н7 та оцініть банком його дотримання. Зробіть висновки.

Завдання 4. Відомі такі звітні дані банку:

- статутний капітал банку – 327,5 млн грн;
- регулятивний капітал банку – 243,8 млн грн;
- перелік найбільших позичальників банку, які пов'язані між собою (з урахуванням 100 % позабалансових зобов'язань), містить:
 - підприємство А – 21 000 млн грн;
 - підприємство Б – 23 000 млн грн;
 - підприємство В – 24 000 млн грн;
 - підприємство Г – 18 000 млн грн;
 - підприємство Д – 33 000 млн грн.

Визначте норматив "великих" кредитних ризиків та оцініть банком його дотримання. Зробіть висновки.

Тема 8. Методи оцінки ризику та ефективності управління портфелем цінних паперів банку

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо управління доходністю й ризикованістю портфеля цінних паперів банку

Питання до семінарського заняття

1. Класифікація та функції портфеля цінних паперів банку.
2. Методи визначення доходності портфеля цінних паперів.
3. Методи оцінки ризику та ефективності управління портфелем цінних паперів банку.

Тестові завдання

1. Етапи процесу формування портфеля цінних паперів:

- а) банківське кредитування;
- б) акціонування;
- в) вибір портфельної стратегії;
- г) самофінансування.

2. Згідно з теорією «ходіння навмання» ринкові ціни:

- а) залежать від історичної динаміки;
- б) є функцією багатьох змінних;
- в) підлягають прогнозуванню;
- г) коливання має випадковий характер;

3. Дисконтування — це визначення щодо фінансового активу:

- а) балансової облікової вартості;
- б) поточної (теперішньої) вартості;
- в) кривої доходності;
- г) гарантованого доходу за нульових інвестицій.

4. Що являє собою систематичний ризик:

- а) відкличний;
- б) інформативний;
- в) специфічний;
- г) ринковий ризик.

5. Що являє собою несистематичний ризик:

- а) ліквідний;
- б) відсотковий;

- в) відкличний;
- г) диверсифікований.

6. Як визначається загальний ризик активу:

- а) як середня зважена;
- б) стандартним відхиленням;
- в) екстраполяцією;
- г) методом «моментів».

7. Активна стратегія управління портфелем цінних паперів базується на припущенні:

- а) про достатню ліквідність ринку;
- б) про достатню прозорість ринку;
- в) про достатню ефективність ринку;
- г) про потребу диверсифікації активів.

8. Коваріація застосовується для:

- а) хеджування ризику;
- б) порівняння напрямів змін двох перемінних;
- в) розрахунку в-коефіцієнта;
- г) аналізу ліквідності цінних паперів.

9. Як розраховується середньоринкова дохідність у CAPM:

- а) на підставі коефіцієнта Шарпа;
- б) на підставі ринкового індексу;
- в) як середньоквадратичне відхилення;
- г) як надлишкова дохідність ринку.

10. На підставі CAPM визначається:

- а) безризикова ставка доходу;
- б) необхідна ставка доходу;
- в) в-ризик диверсифікованого портфеля цінних паперів;
- г) ліквідність фінансового активу.

Розрахунково-аналітичні завдання

Завдання 1. Банк розглядає доцільність придбання облігації з нульовим купоном номіналом 1000 грн, яка продається за ціною 750 грн і яку буде погашено через два роки. При цьому банк має можливість альтернативного розміщення коштів з дохідністю 14 %.

Завдання 2. Визначити доцільність придбання банком дворічної облигації номіналом 1000 грн зі щорічною виплатою купонної ставки 15 %. Облігацію можна придбати за ціною 950 грн; середньоринкова норма дохідності інвестицій становить 17 %.

Завдання 3. Визначити доцільність придбання банком акцій відкритого акціонерного товариства за ціною 200 грн та щорічною виплатою дивідендів 35 грн, якщо ринкова норма прибутку становить 25 %.

Завдання 4. Визначити доцільність включення до портфеля цінних паперів банку акцій підприємства за умовами попереднього прикладу, якщо щорічний темп приросту дивідендів становить 10 %.

Завдання 5. Банк має три варіанти формування портфеля цінних паперів ($Q1$, $Q2$, $Q3$). Для кожного з портфелів розраховано дохідність та ризик, виміряний за допомогою стандартного відхилення σ і β -коефіцієнта, безризикова ставка – 16 % (табл. 22). Оцінити ефективність управління портфелями.

22. Характеристики дохідності та ризикованості портфелів

Портфелі (Q)	d_p , %	σ , %	β
$Q1$	22,6	22,58	0,9
$Q2$	25,2	23,46	1,2
$Q3$	26,1	25,19	1,4

Завдання 6. Визначити дюрацію облигації номіналом 1000 грн з періодом обігу три роки і купоном 28 %, який виплачується щорічно. Поточна ринкова ціна облигації становить 950 грн, ставка дисконтування – 25 %. Якому напряму інвестування коштів має віддати перевагу банк, якщо термін окупності альтернативного варіанта становить три роки?

Завдання 7. Обчислити дюрацію кредиту сумою 15 000 грн, який видано під фіксовану відсоткову ставку 24 % (річних) на чотири місяці.

Завдання 8. Оцінити зміну ціни трирічної облигації номіналом 1000 грн, яка нині продається за ціною 950 грн, якщо її дюрація дорівнює 2,68 року, а прогноз свідчить про підвищення відсоткових ставок на ринку протягом поточного року з 25 до 32 %.

Завдання 8. Обчислити дюрацію кредитно-інвестиційного портфеля банку, який складається із середньо- і довгострокових фінансових інструментів (обсяг портфеля — 6993 тис. грн).

24. Склад кредитно-інвестиційного портфеля банку

Фінансові інструменти портфеля	DFI_m , роки	FI_m , тис. грн
Кредити та інші строкові вимоги (зі строками від 0,5 до 4 рр.)	2,05	2 540
Інвестиційні цінні папери	2,68	285
Кредити, видані на 4 роки	3,42	1 900
Кредити, видані на 5 років	4,17	2 118
Цінні папери, що рефінансуються НБУ	5,30	150
Разом	–	6 993

Тема 9. Інструментарій управління активами і пасивами банку

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо використання інструментів управління активами і пасивами банку

Питання до семінарського заняття

1. Розвиток підходів до управління активами і пасивами банку.
2. Організація процесу управління активами і пасивами банку.
3. Інструментарій управління активами і пасивами банку.
4. Імунізація балансу банку.

Тестові завдання

1. Мета управління активами і пасивами банку – це:

- а) підтримка платоспроможності банку, тобто здатності надавати готівку для запланованих та випадкових потреб і виконувати зобов'язання в разі їх виникнення;
- б) запобігання несанкціонованим ризикам, які можуть завдати збитків, зокрема процентного, валютного, кредитного, тощо;
- в) забезпечення рівня доходів від активних та пасивних операцій, достатнього для покриття витрат по депозитах (боргах) і досягнення необхідного рівня прибутковості акціонерного капіталу.

2. Метод оцінювання потреби в ліквідних коштах, який полягає у зіставленні загальної потреби в ліквідних коштах з наявними джерелами їх надходження, які перебувають у розпорядженні банку, має назву:

- а) метод фондового пулу;
- б) метод структурування фондів;
- в) метод показників ліквідності.

3. При використанні методу конверсії коштів необхідно:

- а) розподілити всі ресурси за джерелами формування залежно від оборотності за рахунками;
- б) за кожним із джерел не встановлюють вимоги збереження фіксованої частки ресурсів у ліквідній формі;

в) об'єднати кошти з кожного джерела на фінансування відповідних активів.

4. Збалансована стратегія управління активами і пасивами реалізується на практиці застосуванням спеціальних підходів, таких як:

- а) ліверидж;
- б) концентрація;
- в) метод управління розривом.

5. При використанні методу загального фонду необхідно:

- а) розподілити всі ресурси за джерелами формування залежно від оборотності за рахунками;
- б) за кожним із джерел не встановлюють вимоги збереження фіксованої частки ресурсів у ліквідній формі;
- в) об'єднати кошти з кожного джерела на фінансування відповідних активів.

6. Метод визначення потреби банку в ліквідних коштах, за яким оцінюється різниця між залученням та використанням коштів у плановому періоді – це:

- а) метод джерел та використання коштів;
- б) метод структури коштів;
- в) метод показників ліквідності;
- г) метод розподілу коштів.

7. Незбалансоване за строками управління активами і пасивами

обов'язкове супроводжується:

- а) зростанням ризиків;
- б) зростанням доходів;
- в) зниженням ризиків і зростанням доходів;
- г) усе залежить від кон'юнктури ринку.

8. Стратегія збалансованого управління активами і пасивами полягає в тому, що:

- а) у банку реструктуризують пасиви в напрямку мінімізації витрат за залученими коштами, що дає можливість збільшити прибуток і капітал;
- б) банки розглядають свої портфелі активів і пасивів як єдине ціле, визначаючи роль сукупного портфеля в одержанні високого прибутку за прийняттого рівня ризику;
- в) прибуток банку максимізується за рахунок управління розміщенням коштів.

9. Управління активами і пасивами банку на основі розриву між чутливими до зміни відсоткових ставок активів і чутливими до зміни відсоткових ставок пасивів – це:

- а) ГЕП-менеджмент;

- б) дюрація;
- в) резервування;
- г) спред.

10. Негативно класифіковані активи – це:

- а) активи, класифіковані за IV та V категоріями якості та цінні папери в портфелі банку на продаж, за якими сума накопиченої уцінки перевищує 50% вартості їх придбання, уключаючи нараховані доходи за цими операціями;
- б) активи, класифіковані за IV та V категоріями якості та цінні папери в торговому портфелі банку, за якими сума накопиченої уцінки перевищує 75% вартості їх придбання, уключаючи нараховані доходи за цими операціями;
- в) активи, класифіковані за III, IV та V категоріями якості та цінні папери в торговому портфелі банку, за якими сума накопиченої уцінки перевищує 50% вартості їх придбання, уключаючи нараховані доходи за цими операціями;
- г) активи, класифіковані за IV та V категоріями якості та цінні папери в торговому портфелі банку, за якими сума накопиченої уцінки перевищує 50% вартості їх придбання, уключаючи нараховані доходи за цими операціями.

Розрахунково-аналітичні завдання

Завдання 9.1. Клієнт звернувся до банку із заявою про надання певної суми кредиту терміном на 3 місяці. Оцініть переваги та недоліки збалансованої та незбалансованої стратегій фінансування цього кредиту. Чинні та прогнозовані рівні відсоткових ставок наведено в табл. 25.

25. Відсоткові ставки за кредитами та депозитами

Показники	Термін, дні	Ставка за кредитом, %	Ставка фінансування, %	Спред, %
Поточні ринкові ставки	90	32	27	5
	60	30	26	4
Прогноз ставки (через 60 днів)	30	27	22	5

Методичні рекомендації до виконання завдання

Якщо банківські спеціалісти прогнозують підвищення відсоткових ставок протягом трьох місяців, то кращі результати дасть застосування збалансованої за термінами стратегії. Якщо прогноз зміни ставок свідчить про їхнє зниження, то можна скористатися незбалансованою стратегією.

Є дві альтернативні стратегії фінансування цього кредиту:

- 1) залучити депозит на таку саму суму на 3 місяці. Спред банку в цьому разі буде становити 5 % (32 – 27). Відсотковий ризик, а також ризик ліквідності зведено до мінімуму;
- 2) залучити депозит на таку саму суму на 2 місяці, а через 2 місяці відновити залучення коштів на 1 місяць під ставку, яка складеться на ринку на той

час. Використання другої стратегії дозволить банку збільшити спред за умови, що прогноз зміни ставок виявиться правильним, а саме:

$$SP = 32 - (26 \times 60 / 360 + 22 \times 30 / 360) / 90 \times 360 = 32 - 24,66 = 7,33 (\%).$$

Одночасно банк наражається на відсотковий ризик, пов'язаний із невизначеністю змін ставок, і водночас збільшується ризик ліквідності. Якщо прогноз не справдиться і ставки протягом двох місяців зростуть, банк не отримає навіть 5 % спреду, а можливо, і зазнає збитків.

Якщо прогнозують зростання ставок, банк може скористатися цим для максимізації спреду, видавши кредит на 3 міс., а депозит залучивши на більш тривалий час, наприклад, на 6 міс. Через 3 міс., коли ставки зростуть, згідно із прогнозом, і кредит буде повернуто, банк буде мати змогу реінвестувати активи ще на 3 міс. під вищу ставку, що дозволить збільшити спред у розрахунку за 6 місяців.

Структурне балансування портфелів активів і зобов'язань – це один із методів, за допомогою якого банк фіксує спред і нейтралізує ризик зміни відсоткової ставки. Водночас передбачають, що всі відсоткові ставки як за активними, так і за пасивними операціями змінюються однаково та в одному напрямі. Це припущення пов'язане з концепцією "паралельного зсуву" кривої дохідності. Основними параметрами управління відсотковим ризиком за допомогою балансування структури активів і зобов'язань є термінами та суми.

Збалансована за термінами стратегія передбачає встановлення повної відповідності між термінами залучення та розміщення коштів. Така стратегія не максимізує, а стабілізує прибуток, мінімізуючи відсотковий ризик. Застосовують за другої моделі управління банком.

Тактику структурного балансування портфелів активів і пасивів можна застосовувати як щодо термінів, так і щодо обсягів залучених та розміщених коштів. Сутність підходу зведено до намагання максимально наблизити обсяги активних і пасивних операцій, які мають однакові терміни виконання. Інакше кажучи, банк щоразу намагається зупинити вибір на тому напрямі розміщення коштів, який дозволить повністю погодити структуру активів і зобов'язань. Керуючись правилами структурного балансування, менеджер запропонує клієнтові позику на таку саму суму і той самий термін, які передбачені умовами угоди, що слугує джерелом фінансування кредитної операції. Прикладом такого методу управління відсотковим ризиком може бути фінансування однорічної позики з умовою погашення основної суми боргу та відсотків у кінці періоду кредитування за рахунок однорічного депозитного сертифіката з нульовим купоном, реалізованого з дисконтом.

Незбалансована за термінами стратегія є альтернативним підходом, що надає потенційні можливості отримання підвищених прибутків за рахунок зміни відсоткових ставок. Використання зазначеної стратегії ґрунтується на прогнозі зміни швидкості, напряму та величини відсоткових ставок на ринку.

Згідно з незбалансованою стратегією управління, терміни залучення коштів мають бути коротшими за терміни їхнього розміщення, якщо прогноз

свідчить про майбутнє зниження відсоткових ставок, і навпаки. Якщо прогноз щодо відсоткових ставок не виправдається, то можливі збитки.

Завдання 9.2. Чутливі активи та зобов'язання банку згруповано за періодами переоцінювання і подано в табл. 26. Робочі активи банку – 760 тис. грн.

Проаналізуйте рівень відсоткового ризику, якщо ліміт індексу відсоткового ризику встановлено на рівні 10 %. Як вплине на прибуток банку зниження відсоткових ставок протягом наступного місяця на 1 %?

26. Чутливі активи та зобов'язання банку, тис. грн

Періоди, днів	Активи	Пасиви	ГЕП	Кумулятивний ГЕП	Індекс відсоткового ризику, %
1	1051	1001		50	
30	1101	1301		-150	
60	1251	1401		-300	
91	1201	1501			
182	851	901			
365	901	1101			
Усього					

Методичні рекомендації до виконання завдання

Для визначення показника ГЕПу використовують таку формулу:

$$GAP_t = FA_t - FL_t, \quad (9.1)$$

де FA_t – активи, чутливі до зміни відсоткової ставки; FL_t – пасиви, чутливі до зміни відсоткової ставки.

Активи й пасиви є чутливим до зміни відсоткових ставок протягом фіксованого проміжку часу, якщо виконують хоча б одну з наведених вимог:

- дата перегляду "плаваючої" (змінної) ставки потрапляє в межі зафіксованого часового інтервалу;
- термін погашення настає в цьому інтервалі;
- термін проміжної або часткової виплати настає в цьому інтервалі.

Сутність впливу ГЕПу на відсотковий прибуток у разі зміни відсоткових ставок полягає в тому, що негативний ГЕП показує, що в банку більше пасивів, чутливих до відсоткової ставки, ніж аналогічних активів:

- зростання відсоткових ставок викликає зниження ЧПМ і чистого доходу, оскільки збільшення витрат за пасивами відбувається більшою мірою, ніж доходів за активами;
- зниження відсоткових ставок призводить до збільшення ЧПМ, унаслідок зниження відсоткових витрат.

Позитивний ГЕП показує, що в банку більше активів, чутливих до відсоткової ставки, ніж пасивів:

-зростання відсоткових ставок призводить до збільшення чистого прибутку та ЧПМ, оскільки відсоткові доходи за банківськими активами зростуть більшою мірою, ніж витрати запозичення;

- зниження відсоткових ставок викликає втрату чистого доходу та зниження ЧПМ, оскільки відсоткові доходи за активами знижуються швидше, ніж пов'язані з пасивами відсоткові витрати.

Якщо в банку нульовий ГЕП, чутливі до відсоткової ставки активи та пасиви однакові, однакові зміни відсоткової ставки не впливають на відсотковий прибуток.

І позитивний, і негативний ГЕП надають потенційну можливість отримати більшу маржу, ніж у разі нульового ГЕПу.

ГЕП є мірою відсоткового ризику, на який наражається банк протягом зафіксованого часового інтервалу. Незалежно від того, позитивний чи негативний ГЕП, чим більша абсолютна величина ГЕПу, тим вищий рівень відсоткового ризику бере на себе банк і тим більше змінюється його маржа.

Стан нульового ГЕП цілком не виключає ризику, пов'язаного зі зміною ставки відсотка, бо зміни відсоткових ставок за активами й пасивами не завжди вдається погодити. Оскільки відсоткові ставки за кредитами встановлюються керівництвом банку на різні терміни, у разі стрімкого підвищення ставок за залученими коштами прибуток банку зменшиться. Проте якщо відсоткові ставки за пасивами знизяться, його прибуток зросте, бо частина позичальників буде сплачувати відсотки за кредит на підставі укладених раніше угод.

Крім того, постійно відбуваються структурні зміни у складі активів і пасивів, які також не сприяють досягненню нульового ГЕП. Наприклад, зростає кредитний портфель банку та водночас розміщуються короткотермінові депозитні сертифікати банку або збільшується обсяг залучених міжбанківських кредитів.

Якщо початок періоду часу належить до майбутнього, то ГЕП називають *періодичним*, якщо ж початок періоду збігається з поточним часом, то ГЕП називають *кумулятивним*. Періодичні ГЕПи показують час потенційних змін доходу, залежно від зміни відсоткової ставки. Кумулятивний ГЕП вимірює загальний відсотковий ризик за весь розглянутий період.

Кумулятивний (накопичений) ГЕП – це алгебраїчна сума (з урахуванням знака) ГЕПів у кожному з часових інтервалів, на які розподілено часовий горизонт.

Для обчислення показника кумулятивного гепу в кожному з інтервалів обчислюють алгебраїчну суму ГЕПів за попередні періоди:

$$KGAP = \sum_{t=1}^N GAP, \quad (9.2)$$

де $KGAP$ – кумулятивний ГЕП; t – часовий горизонт.

Кумулятивний ГЕП показує незбалансованість (різницю) між загальним обсягом чутливих активів і зобов'язань банку, які протягом часового горизонту можуть бути переоцінені.

За економічним змістом кумулятивний ГЕП – це інтегральний показник, що відображає рівень відсоткового ризику, на який наражається банк протягом

розглянутого часового горизонту. Банк може управляти цим ризиком, установлюючи ліміт кумулятивного ГЕПу як максимально допустиму його величину та приводячи структуру чутливих активів і зобов'язань у відповідність з установленим лімітом (індексом відсоткового ризику).

Індекс відсоткового ризику дорівнює відношенню абсолютної величини кумулятивного ГЕПу (у кожному з періодів) до робочих активів (у процентах):

$$IR_t = \frac{KGAP}{A} \cdot 100, \quad (9.3)$$

де IR_t – індекс відсоткового ризику; A – робочі активи банку.

Індекс відсоткового ризику показує, яка частина активів (коли ГЕП позитивний) чи пасивів (коли ГЕП негативний) може змінити свою вартість, унаслідок зміни ринкових ставок. Індекс розраховують без урахування знака, оскільки і позитивний, і негативний ГЕП можуть призвести банк до збитків.

Оцінювання ризику банку за допомогою індексу відсоткового ризику забезпечує достатній рівень точності за умови, що величина робочих активів залишається сталою протягом усього часового горизонту. Якщо ж обсяг таких активів протягом періоду змінюється, то логічно оцінювати співвідношення кумулятивного ГЕПу в кожному з періодів та тієї величини робочих активів, яка прогнозується в цей період. Проте зробити такий прогноз досить складно. Наприклад, величина залучених коштів залежить не лише від банку і не завжди піддається прогнозуванню.

У такому разі використовують коефіцієнт ризику, обчислений як відношення кумулятивного ГЕПу до капіталу банку. Як відомо, капітал банку є більш стабільною величиною, ніж робочі активи. Крім того, оскільки ГЕП – це індикатор відсоткового ризику банку, а всі ризики мають відшкодовувати за рахунок його власних коштів, то цілком логічно зіставляти ГЕП саме з капіталом. Отже, коефіцієнт відсоткового ризику обчислюють за такою формулою:

$$KP_t = \frac{KGAP}{K}, \quad (9.4)$$

де KP_t – коефіцієнт відсоткового ризику; K – власний капітал банку.

Прибуток (збиток), отриманий у результаті зміни ринкових ставок відсотка (ΔPr), знаходять за такою формулою [16]:

$$\Delta P_t = KGAP \cdot (r_p - r), \quad (9.5)$$

де $KGAP$ – кумулятивний ГЕП; r_p , r – відповідно, прогнозована і поточна ринкові ставки.

Методи ГЕПу є традиційними підходами до управління активами й пасивами банку, із метою зниження відсоткового ризику. До переваг цієї групи методів можна зарахувати простоту та доступність, що особливо важливо для вітчизняних банків за браком інших можливостей, які надає розвинений фінансовий ринок.

Із метою оцінювання ступеня схильності до відсоткового ризику (чутливість до коливань відсоткової ставки), звичайно аналізують розриви строкової структури відсоткових активів і пасивів (ГЕП-аналіз).

У практиці українських банків чутливі до відсоткової ставки пасиви перевищують чутливі до відсоткової ставки активи, тобто банки мають від'ємний ГЕП. Більшість залучених коштів мають короткий термін погашення, а велика частка кредитів у кредитному портфелі банків – довгі фактичні терміни погашення, унаслідок постійних процедур пролонгації та істотної частки нестандартних позик у кредитному портфелі. Банки змушені вдаватися до систематичних пролонгацій наданих кредитів, з огляду на нестабільне фінансове становище позичальників. Коли облікова ставка НБУ зростає, від'ємний ГЕП створює значні ліквідні та відсоткові ризики.

Аналіз рівня відсоткового ризику протягом року показує, що загалом банк дотримується встановленого ліміту за винятком періоду до 1 міс. У цьому періоді індекс відсоткового ризику перевищує встановлений ліміт на 3 %, що свідчить про підвищений ризик.

Якщо протягом місяця відсоткові ставки знизяться на 1 %, то відсотковий прибуток банку зросте на 2 млн грн:

$$\Delta P = (-0,01) \cdot (1\,101 - 1\,301) = -2.$$

Отже, оскільки прогноз свідчить про зниження ставок протягом найближчого місяця, менеджменту банку необхідно зменшити додатний ГЕП і за можливості перейти до від'ємного.

Тема 10. Хеджування валютних ризиків у банку

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо застосування заходів, спрямованих на зниження та уникнення ризиків під час виконання валютних контрактів банками

Питання до семінарського заняття

1. Хеджування за допомогою форвардних контрактів.
2. Хеджування ф'ючерсами.
3. Опціони.
4. Своп-контракти.

Тестові завдання

1. Залежно від можливого результату ризику можна поділити:

- а) чисті та нечисті;
- б) чисті, нечисті, спекулятивні;
- в) чисті та виправдані;
- г) чисті та спекулятивні.

2. Ризик, що виникає при явній загрозі і веде до негативного і в кращому разі до нульового результату – це:

- а) чистий ризик;
- б) нечистий;
- в) спекулятивний;

г) виправданий.

3. Головним банківськими ризиками є:

- а) ризик країни, кредитний, валютний;
- б) кредитний, валютний, процентний та ризик ліквідності;
- в) ризик країни, кредитний, процентний, валютний;
- г) валютний, процентний, ризик ліквідності.

4. Ризик, пов'язаний з імовірністю неповернення кредитів та несплати процентів за ними внаслідок невиконання боржником своїх зобов'язань перед банком – це:

- а) процентний ризик;
- б) валютний ризик;
- в) ризик ліквідності;
- г) кредитний ризик.

5. Ризик, пов'язаний насамперед з невизначеністю часу та напрямку майбутніх змін процентних ставок – це:

- а) ризик ліквідності;
- б) валютний;
- в) процентний;
- г) кредитний.

6. Політичні події та економічні умови у країні-контрагента, які можуть призвести до втрат у процесі ЗЕД – це:

- а) світовий ризик;
- б) ризик країни;
- в) валютний ризик;
- г) катастрофічний ризик.

7. Ризик втрат у зв'язку з несприятливою зміною вартості іноземної валюти відносно валюти держави, де розміщений банк – це:

- а) валютний ризик;
- б) ризик ліквідності;
- в) ризик країни;
- г) процентний ризик.

8. Ризик виникає для експортера, якщо імпортер неспроможний або не бажає здійснити платіж за контрактом має назву:

- а) ризик невиконання контракту;
- б) ризик неплатежу;
- в) валютний ризик;
- г) процентний ризик.

9. За характером і місцем виникнення валютні ризики поділяються на:

- а) операційні, трансляційні, технологічні;
- б) операційні, економічні, соціальні;
- в) трансляційні, економічні, соціальні;
- г) операційні, трансляційні, економічні.

10. Ризик пов'язаний з торговельними операціями, а також із грошовими угодами з фінансового інвестування та дивідендних платежів або отримання коштів в іноземній валюті в майбутньому – це:

- а) економічний ризик;
- б) технологічний;
- в) операційний;
- г) трансляційний.

Розрахунково-аналітичні завдання

Завдання 10.1. Укладено форвардний контракт на продаж амер. дол., форвардний період становить 12 міс. На дату укладання угоди на ринку діяли: спот-курс – 45,10 грн за дол., облікова ставка НБУ – 18%, процента ставка за річними доларовими депозитами – 8%. Розрахувати форвардний валютний курс.

Завдання 10.2. Укладено форвардний контракт на покупку амер. дол., форвардний період становить 3 міс. На дату укладання угоди на ринку діяли: спот-курс – 45,12 грн за дол., облікова ставка НБУ – 18%, процента ставка за тримісячними доларовими депозитами – 6%. Розрахувати форвардний валютний курс.

Завдання 10.3. Укладено форвардний контракт на продаж амер. дол., цільова валюта – євро, форвардний період становить 6 міс. На дату укладання угоди на ринку крос-курс USD/EUR – 1,08 – 1,15; процента ставка за піврічними депозитами у USD та EUR становить відповідно 5,8 та 6,4%. Розрахувати форвардний валютний курс.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Форвардний валютний курс розраховується на момент укладання угоди і складається з поточного курсу (спот-курсу) і форвардної маржі, яка може виступати у вигляді премії або знижки (дисконту).

Якщо форвардний курс валюти *вищий* від поточного, для його визначення до спот-курсу додається *форвардна премія*.

Якщо форвардний курс валюти *нижчий* від поточного, він визначається відніманням від значення спот-курсу *форвардної знижки (дисконту)*.

Правила обчислення форвардного курсу аутрайт для угод з датою валютування до курсу «спот»

- якщо форвардні пункти зростають зліва направо (на інформаційному дилінговому екрані), тобто котирування *bid* (купівля) менше за котирування

offer(продаж), то для розрахунку курсу аутрайт для дати валютування далі, ніж «спот», форвардні пункти додаються до курсу «спот»;

- якщо форвардні пункти зменшуються зліва направо, тобто котирування *bid* більше за котирування *offer*, то для обчислення курсу «аутрайт» для дати валютування далі, ніж «спот», форвардні пункти віднімаються від курсу «спот».

Перелічені вище правила розрахунку форвардного курсу «аутрайт» діють для форвардних строків (більших за «спот»).

Курси «форвард» відрізняються від курсів «спот» значно більшим абсолютним значенням показника маржі – різниці між курсом продажу та курсом купівлі бо форвардні операції одночасно є також формою страхування ризиків. Чим триваліший форвардний період, тим вищим буде рівень валютного ризику, а отже, більшим буде і розмір форвардної маржі. Головним чинником, який формує динаміку та рівень форвардного курсу є різниця відсоткових ставок за міжбанківськими кредитами й депозитами у відповідних валютах.

Загальне **правило динаміки форвардного валютного курсу** (*правило «великого пальця»*): форвардний курс перевищує «спот-курс» настільки, наскільки банківські депозитні ставки з валюти, котирування якої здійснюється, нижче ніж із контрагентної валюти.

Якщо форвардний курс валюти вищий від поточного, для його визначення до «спот-курсу» додається *форвардна премія (pm)*.

Якщо форвардний курс валюти нижчий від поточного, він визначається відніманням від значення «спот-курсу» форвардної знижки (*дисконту (dis)*). Премія чи дисконт залежать від різниці процентних ставок за валютами.

Премія/дисконт розраховується за формулою:

$$pm/dis = \frac{S \times \Delta R \times D}{(B \times 100) + (R_b \times D)}, \quad (10.1)$$

де S – курс «спот»; ΔR – різниця процентних ставок (процентна ставка валюти котирування – процентна ставка бази котирування; D – кількість днів періоду; B – базова кількість днів у році (360-365); R_b – процентна ставка бази котирування.

При котируванні форвардного курсу, як і при котируванні валютних курсів та процентних ставок, використовуються так само стандартні позначення.

Як валютні курси, так і процентні ставки мають дві сторони котирування – *bid* та *offer*, отже, зрозуміло, що розрахувати двостороннє котирування форвардного курсу необхідно із застосуванням відповідних сторін котирування валютного курсу та процентних ставок:

$$pm/dis_{bid} = \frac{S_{bid} \times (R_{C bid} - R_{B offer}) \times D}{(B \times 100) + (R_{B offer} \times D)},$$
$$pm/dis_{offer} = \frac{S_{offer} \times (R_{C offer} - R_{B bid}) \times D}{(B \times 100) + (R_{B bid} \times D)}, \quad (10.2)$$

де S – курс «спот» (відповідно *bid* та *offer*); R_C – процентна ставка валюти котирування (відповідно *bid* та *offer*); R_B – процентна ставка бази котирування (відповідно *bid* та *offer*); D – кількість днів у періоді; B – базова кількість днів у році (360-365).

Якщо процентна ставка за валютою, яка є базою котирування, вища за процентну ставку за валютою котирування, то курс форвард буде нижчим за курс «спот», відповідно форвардні пункти будуть відніматися від курсу «спот» (валюта буде котируватися на форвардному ринку з *дисконтом*).

Якщо процентна ставка за валютою, яка є базою котирування, нижча за процентну ставку за валютою котирування, то курс форвард буде вищим за курс «спот» (валюта буде котируватися на форвардному ринку з *премією*).

Якщо процентні ставки валюти бази і валюти котирування збігаються, то форвардний курс дорівнюватиме курсу «спот» на дату укладення угоди.

Форвардний валютний курс (європейські котирування) розраховують за формулою:

$$\Phi/K(B/\$) = C/K(b/\$) \times \frac{1 + r_B \times \frac{t}{B}}{1 + r_{\$} \times \frac{t}{B}}, \quad (10.3)$$

де $\Phi/K(B/\$)$ – форвардний курс даної валюти до долара США; $C/K(b/\$)$ – «спот-курс» валюти до долара США; r_B – процентна ставка за даною валютою; $r_{\$}$ – процентна ставка за доларами США; t – форвардний період у днях; B – база розрахунку в днях (360 або 365).

Форвардний курс розраховується додаванням репорту до касового курсу або відніманням депорту від нього.

Якщо форвардні пункти *bid* вищі за форвардні пункти *offer*, то має місце дисконт, якщо пункти *bid* нижчі за *offer* – то премія (долар котирується до євро з премією).

Завдання 10.4. Через 6 місяців компанія повинна розрахуватися зі своїм партнером у Фінляндії за виконання замовлення на суму 350 тис. доларів США. З метою хеджування очікуваного підвищення курсу долара до гривні керівництво звернулося до обслуговуючої установи банку. Менеджери банку запропонували купити в банку опціон на всю суму валюти з ціною виконання 35,3400 грн за дол. Премія становить 1,2% від суми контракту.

Необхідно визначити:

А. Це опціон “пут” чи “кол” ?

Б. Чи вигідно буде фірмі реалізувати опціон, якщо поточний курс становитиме:

1) 35.3387;

2) 35.3487.

Завдання 10.5. Компанія одержала 5 млн. доларів США. Виходячи з інтересів вашого клієнта Ви бажаєте запропонувати придбати фірмі опціон на купівлю фунтів стерлінгів за американські долари терміном на один рік за поточними курсом GBF/USD=1,7000. Доларова відсоткова ставка становить 8%, а стерлінгова – 15% річних. Вартість опціону – 2,3 центи за 1 фунт стерлінгів.

Розрахуйте можливі прибутки (збитки) від придбання опціону клієнтом. Обґрунтуйте клієнту взагалі доцільність придбання опціонів.

Завдання 10.6. Компанія уклала експортний контракт на суму 670 тис. євро і надає можливість своєму контрагенту сплатити його вартість упродовж 3 років шістьма рівними частинами зі сплатою 8% річних. Угода оформлюється векселями. Ставка врахування становить 10%. Розрахуйте номінальну вартість експортного контракту для вашого клієнта, використовуючи формулу мультиплікатора вартості експортного контракту. Що Ви зможете розповісти керівництву фірми “Глобус ЛТД” про використання форфейтингу для хеджування валютного ризику експортера?

Завдання 10.6. Німецька компанія продала Вашій компанії обладнання на суму 500 тис. євро. Кошти, одержані від даної операції, будуть реінвестовані німецькою стороною в українську економіку. На момент відвантаження обладнання курс 1 євро складав 36,2300 грн. Оплату поставленого обладнання було здійснено через певний проміжок часу, коли курс 1 євро складав 38,2500 грн. Визначте прибуток (збитки) фірми “Глобус ЛТД” від проведеної операції? Що надалі Ви порекомендуєте вашому клієнту з метою захисту від валютного ризику?

Методичні рекомендації до виконання завдання

Валютний опціон – це строкова угода між продавцями та власниками опціонів, за якими власник опціону отримує право, але не зобов’язання, купити у продавця опціону або продати йому визначену суму однієї валюти за іншу за обумовленим на день обміну курсом. Власник опціону має право вибору: здійснити реалізацію опціону або відмовитися від нього залежно від того, у якому напрямку змінюватиметься валютний курс. Продавець опціону зобов’язаний виконати валютну операцію за встановленим в опціоні курсом. Розрізняють два види опціонів, залежно від характеру здійснення операції: опціон call; опціон put. Опціон call надає право його власнику на купівлю однієї валюти за іншу, опціон put – право на продаж певної суми однієї валюти в обмін на іншу. Залежно від термінів виконання розрізняють «американські» та «європейські» опціони. «Американський» опціон може бути виконаний у будьякий момент протягом всього опціонного періоду, «європейський» – тільки на дату завершення опціонного періоду. Ціна валютного опціону залежить від поточного валютного курсу та прогнозів його динаміки. Вартість опціону (премія) визначається продавцем та сплачується покупцем під час продажу опціону до виконання опціонного контракту, незалежно від того, чи буде він узагалі виконаний.

Завдання 1. Американський експортер очікує одержати EUR 2 млн станом на 06.05.23. Продаж товару узгоджено 09.02.23, і експортер хотів би застрахувати свій ризик від зниження курсу EUR відносно долара через купівлю валютного ф'ючерсу. На 09.02.23 спот-курс USD/EUR = 0,95 а на 06.05.23 – 1,12. Купівля валютного ф'ючерсу відбувається на LIFFE. Початкова маржа становить EUR 1500 на кожний контракт, комісійні брокеру – EUR 2500. Визначте: а) доцільність купівлі валютного ф'ючерсу; б) рентабельність угоди.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Особливість валютних ф'ючерсів полягає в котируваннях за американською системою. Мінімальним кроком ціни валютного ф'ючерсу, як і в загальному випадку, є тік. Але величина та вартість тіків для різних ф'ючерсних контрактів на валюту не однакові, оскільки різні валюти мають різну вартість у доларовому еквіваленті. Номінальні суми контрактів, величина та вартість тіків для різних типів контрактів наведено в табл. 27.

27. Основні характеристики валютних ф'ючерсних контрактів

№ з/п	Валюта	Сума контракту	Розмір тіка	Вартість тіка, дол.
1	Англійський фунт стерлінгів (для американських бірж)	62 500	0,0002	12,50
2	Англійський фунт стерлінгів (LIFFE)	25 000	0,0001	2,50
3	Канадський долар	100 000	0,0001	10,00
4	Євро	250 000	0,0001	12,50
5	Австралійський долар	100 000	0,0001	12,50
6	Японська єна	12 500 000	0,000001	12,50
7	Швейцарський франк	125 000	0,0001	12,50

У всіх випадках прибуток чи збиток за ф'ючерсною операцією визначається як добуток вартості тіка, кількості тіків, на яку змінилась ціна контракту, та кількості контрактів за відкритою учасником ринку позицією. Як і в загальному випадку, на більшості міжнародних бірж валютні ф'ючерси функціонують на основі квартального циклу, коли березень, червень, вересень та грудень є місяцями поставки для відповідних контрактів.

Тема 11. Методи оцінювання потреби в ліквідних коштах

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо методичних підходів до управління ліквідністю банку

Питання до семінарського заняття

1. Загальні принципи управління ліквідністю банку.
2. Методи оцінювання потреби в ліквідних коштах.
3. Визначення ліквідної позиції банку.
4. Управління грошовою позицією та обов'язковими резервами банку.

Тестові завдання

1. З позицій НБУ ліквідність банку - це :

а) здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку;

б) здатність банку швидко і в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах;

в) можливість використання певного активу банку як готівкових коштів або швидкого перетворення його в такі, а також як здатність активу зберігати при цьому свою номінальну вартість незмінною;

г) спроможність банку за рахунок виконання зобов'язань та здійснення активних операцій відповідно до визначеної стратегії функціонувати у такому режимі, який би забезпечував зростання добробуту акціонерів без додаткових незапланованих фінансових вливань, що пов'язані з необхідністю забезпечення його існування.

2. До внутрішніх факторів впливу на ліквідність банку не належить:

а) дисбаланс грошових потоків;

б) грошово-кредитна політика;

в) структура та стабільність депозитної бази;

г) достатність капіталу банку.

3. Крім облікової ставки з метою регулювання ліквідності НБУ установлює розмір кредитної ставки за кредитами::

а) онкольними;

б) овердрафт;

в) овернайт;

г) опціонними.

4. Ліквідність банку прямо обернена до:

а) ризику;

б) доходів;

в) активів банку;

г) стабільності ресурсів банку.

5. Державне регулювання діяльності банків здійснюється у формі:

- а) адміністративного та індикативного регулювання;
- б) комплексного та індивідуального регулювання;
- в) прямого та опосередкованого регулювання;
- г) прямого та непрямого регулювання.

6. До інструментів державного регулювання ліквідності не належить:

- а) встановлення нормативів ліквідності;
- б) стратегія управління ліквідністю банку;
- в) встановлення стандартних інструментів регулятивного впливу;
- г) застосування адміністративних та фінансових санкцій.

7. До діючих нормативів ліквідності не належить:

- а) норматив короткострокової ліквідності;
- б) коефіцієнт покриття ліквідністю;
- в) норматив миттєвої ліквідності;
- г) коефіцієнт чистого стабільного фінансування.

8. Який з нормативів орієнтований на встановлення показника часовим горизонтом один рік

- а) норматив довгострокової ліквідності;
- б) норматив середньострокової ліквідності;
- в) коефіцієнт покриття ліквідністю;
- г) коефіцієнт чистого стабільного фінансування.

9. Кредит рефінансування - це кредит, який:

- а) надається банку шляхом проведення кількісного або процентного тендера з підтримання ліквідності банків;
- б) надається банку Національним банком за оголошеною процентною ставкою на термін до наступного робочого дня;
- в) який надається банку на міжбанківському ринку на невизначений термін для забезпечення виконання нормативів ліквідності;
- г) який надається банку на міжбанківському ринку терміном до 7 діб для забезпечення виконання нормативів ліквідності.

10. Операції прямого репо проводяться з такими видами цінних паперів:

- а) акціями;
- б) облігаціями;
- в) вексями;
- г) депозитними сертифікатами НБУ.

Розрахунково-аналітичні завдання

Завдання. Співробітнику аналітичного відділу дано завдання підготувати звіт про ефективність управління ліквідністю в банку.

Аналіз ефективності управління ліквідністю в банку здійснить за допомогою коефіцієнтів ліквідності. Зробіть висновок щодо ефективності управління ліквідністю в банку та запропонуйте заходи щодо покращення його діяльності (табл. 28).

28. Показники діяльності банку

Показники	01.01.2022.	01.01.2023.	Відхилення
Вихідні дані, тис. грн			
1. Коррахунки в банках	34 271,7	102 079,5	
2. Готівка в касі банку	21 813,9	10 741,5	
3. Депозити	105 984,3	113 359,2	
4. Загальні активи	265 435,2	308 562,3	
5. Зобов'язання (залучені та позичені) усіх видів	152 531,1	182 636,1	
6. Активи високоліквідні	47 485,5	37 575,9	
7. Активи робочі	194 396,1	254 238,6	
8. Активи дохідні	146 910,6	216 662,7	
9. Основні засоби	37 966,8	48 029,7	
10. Видані кредити	108 703,8	136 421,4	
Коефіцієнти для оцінювання ефективності управління ліквідністю в банку			Оптимальне значення
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності			Не менше ніж 20 %
2. Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку			Не менше ніж 100 %
3. Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів			Не менше ніж 20 %
4. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань			70 - 80 %
5. Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів та залучених депозитів			
6. Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань			

Методичні рекомендації до виконання завдання

Ліквідність банку - це можливість і спроможність банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та різними контрагентами в аналізованих періодах. Ліквідність балансу як ступінь покриття зобов'язань активами та ліквідність самих активів забезпечується дотриманням, насамперед, обов'язкових економічних нормативів Національного банку України.

Наведений у табл. 29 блок показників призначено для оцінювання ліквідності банку як його спроможності перетворювати активи на грошову

готівку для погашення зараз (на дату складання балансу) та в найближчий період зобов'язань перед клієнтами, кредиторами, інвесторами, акціонерами.

29. Алгоритм розрахунку й економічний зміст показників, що характеризують ліквідність банку

Назви показників	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст показника
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$K_{мл} = \frac{K_{кр} + K_a}{D}$	Показує можливість банку погашати "живими" грошима з кор- рахунків і каси зобов'язання за всіма депозитами (Д)
2. Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку	$K_{зп} = \frac{A_{заг}}{З_{заг}}$	Характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань (З _{заг.}) усіма активами (А _{заг.})
3. Коефіцієнт співвідношення високоліквідних до робочих активів	$K_{свр} = \frac{A_{вл}}{A_p}$	Характеризує питому вагу високоліквідних активів (А _{вл}) у робочих активах(А _р)
4. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	$K_{рп} = \frac{A_d}{З_{заг}}$	Характеризує забезпечення дохідними активами банку (А _д) його загальних зобов'язань (З _{заг.}) і сповіщає про часткове погашення зобов'язань банку поверненнями дохідних активів
5. Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	$K_{скзд} = \frac{КР}{D}$	Розкриває, наскільки видані кредити (КР) забезпечені всіма залученими депозитами (Д)
6. Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	$K_{гпз} = \frac{A_{вл} + A_m}{З_{заг}}$	Розкриває здатність банку погашати зобов'язання (З _{заг.}) високоліквідними активами (А _{вл}) та через продаж майна (А _м)

Тема 12. Управління процесом формування прибутку банку

Мета заняття: узагальнити та систематизувати знання здобувачів щодо методичних підходів до управління процесом формування прибутку банку

Питання до семінарського заняття

1. Управління податковими платежами.
2. Контроль за формуванням прибутку банку.
3. Фактори, що впливають на розподіл прибутку.

Тестові завдання

1. Які складові з наведеного переліку приносять банку доходи?

- а) вкладення капіталу в асоційовані компанії;
- б) кошти бюджету та позабюджетних фондів;
- в) кредити, надані фізичним особам;
- г) кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій;
- д) основні засоби та нематеріальні активи;
- ж) цінні папери на продаж

2. Витрати банку поділяються на:

- а) сплачені проценти за залученими банком коштами і витрати за банківськими операціями;
- б) операційні та неопераційні витрати;
- в) комісійні та некомісійні витрати.

3. Чиста процентна маржа визначається як:

- а) різниця між процентними доходами та процентними витратами ;
- б) відношення різниці між процентними доходами та процентними витратами до активів банку;
- в) відношення непроцентного прибутку до активів банку.

4. За позитивного дисбалансу активів та пасивів прибуток буде зростати, якщо:

- а) ставки на ринку знизяться;
- б) ставки на ринку зростуть;
- в) ставки залишаться стабільними;
- г) точно визначити неможливо.

5. Як вплине на маржу банку зміна ринкової ставки проценту за наявності негативного дисбалансу активів та пасивів:

- а) маржа зросте;
- б) маржа знизиться;
- в) маржа не зміниться;
- г) точно визначити неможливо?

6. Показник чистого спреду розраховується як:

- а) відношення процентного прибутку до загальних активів;
- б) різниця між процентними доходами та процентними витратами;
- в) різниця між середньозваженими процентними ставками за активними та пасивними операціями.

7. Частка операційних витрат у банківських доходах – це відношення до чистого доходу:

- а) адміністративних витрат;
- б) відсоткових витрат за дисконтами і кредитами інших банків;
- в) витрат на утримання персоналу;
- г) витрат на утримання матеріальної бази банку.

8. Мінімальним значенням чистої процентної маржі, за якої робота банку вважається ефективною, є:

- а) 2%;
- б) 4,5%;
- в) 10%;
- г) 15,5 %;
- д) інша відповідь.

9. Розмір річного, щоквартального, щомісячного і щоденного операційного прибутку банку, що забезпечує не тільки покриття всіх витрат, а й необхідне зростання величини капіталу банку, це:

- а) достатня операційна маржа;
- б) чистий процентний дохід;
- в) чистий комісійний дохід;
- г) чистий спред.

10. Показник чистого спреду розраховується як:

- а) відношення процентного прибутку до загальних активів;
- б) різниця між процентними доходами та процентними витратами;
- в) різниця між середньозваженими процентними ставками за активними та пасивними операціями.

Розрахунково-аналітичні завдання

Завдання 12.1. За даними балансу банку розрахуйте показники прибутковості: відсоткову маржу (ВМ); чистий спред (ЧС); чисту відсоткову маржу (ЧВМ). Зробіть висновок щодо динаміки прибутковості роботи банку (табл. 30).

Методичні рекомендації до виконання завдання

Головна мета банківського менеджменту полягає в максимізації вартості акціонерного капіталу банку, яка залежить від чистого прибутку та рівня ризику. Для оцінювання діяльності банку використовують такі показники прибутковості:

Відсоткову маржу (відсотковий прибуток) банку визначають як різницю між відсотковими доходами та відсотковими витратами.

Чистий спред характеризує рівень погодженості відсоткової політики банку за кредитними та депозитними операціями. Аналіз чистого спреду пов'язаний із відсотковою політикою банку, яка відображається в динаміці відсоткових ставок за активними та пасивними операціями.

Чистий спред - це різниця між середніми відсотковими ставками, отриманими та сплаченими. За його допомогою визначають необхідну мінімальну різницю між ставками за активними та пасивними операціями, яка дасть змогу банку покрити витрати, але не дасть прибутку (мінімальне значення показника 0). Оптимальне значення показника не менше за 1,25 %.

30. Показники діяльності банку

Показники	Сума, млн грн		Середня ставка, %	
	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.
Активи				
1. Кредити	1 670	1 740	25	22
2. Цінні папери	1 370	1 450	28	23
3. Інші працюючі активи	1 125	1 225	21	12
4. Непрацюючі активи	1 155	1 120	—	—
Усього				
Пасиви				
1. Строкові депозити	1 125	1 730	22	18
2. Депозити та кредити інших банків	1 450	1 420	18	16
3. Кошти до запитання	1 520	1 160	20	11
4. Капітал	1 225	1 225	—	—
Усього				

За допомогою цього показника оцінюють ефективність виконання банком функції посередника між вкладниками та позичальниками, а також рівень конкуренції на ринку. Переважно, у разі загострення конкурентної боротьби спред скорочується і менеджери банку змушені шукати інші шляхи отримання прибутків.

Чисту відсоткову маржу визначають як відношення різниці між відсотковими доходами та відсотковими витратами до активів банку. Чисту відсоткову маржу можна обчислювати щодо працюючих або загальних активів. Показник невідсоткової маржі часто буває від'ємним, оскільки невідсоткові витрати, переважно, перевищують невідсоткові доходи.

ЧПМ можна обчислювати щодо працюючих або загальних активів. У деяких країнах органи регулювання банківської діяльності вважають за доцільне знаменником цього показника брати активи, які дають дохід (працюючі активи). Така думка ґрунтується на тому, що відсотковий прибуток потрібно порівнювати лише з тією частиною активів, яка генерує сукупні доходи банку. Згідно з

інструктивними матеріалами НБУ, чисту відсоткову маржу обчислюють щодо загальних активів банку.

Пропонований метод обчислення має на меті оптимізувати співвідношення працюючих та непрацюючих активів банку, оскільки активи, за якими не отримують дохід, значно знижують показник чистої відсоткової маржі.

Завдання 12.2. Співробітнику аналітичного відділу дано завдання підготувати звіт про оцінювання фінансової стійкості банку. Розрахуйте коефіцієнти фінансової стійкості та зробіть висновок про ефективність управління банком, запропонуйте заходи щодо покращення його діяльності (табл. 31).

31. Показники діяльності банку

Показники	01.01.2022	01.01.2023	Відхилення
Вихідні дані, тис. грн			
1. Власний капітал	112 904,1	125 926,2	
2. Засновницький (акціонерний) капітал	26 176,8	31 911,1	
3. Залучені кошти	152 531,1	182 636,1	
4. Активи загальні	265 435,2	308 562,3	
5. Активи дохідні	146 910,6	216 662,7	
6. Активи недохідні	118 524,6	91 899,6	
7. Активи капіталізовані	37 966,8	48 029,7	
Коефіцієнти фінансової стійкості			Оптимальне значення
1. Коефіцієнт надійності			Не менше ніж 5 %
2. Коефіцієнт "фінансового важеля"			20
3. Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів			Не менше ніж 10 %
4. Коефіцієнт захищеності власного капіталу			
5. Коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом			
6. Коефіцієнт мультиплікатора капіталу			12,0 - 15,0

Методичні рекомендації до виконання завдання

Основними коефіцієнтами, які характеризують фінансову стійкість банку,

є:

- коефіцієнт надійності;
- коефіцієнт фінансового важеля;
- коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів;

- коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом;
- коефіцієнт мультиплікатора капіталу (табл. 32).

32. Алгоритм розрахунку й економічний зміст показників, що характеризують фінансову стійкість банку

Назви показників	Алгоритм розрахунку за балансом	Економічний зміст показника
Коефіцієнт надійності	$K_H = \frac{K}{Z_K}$	Співвідношення власного капіталу (K) до залучених коштів (Z _к). Рівень залежності банку від залучених коштів
Коефіцієнт фінансового важеля	$K_{\text{фв}} = \frac{Z_K}{K}$	Співвідношення зобов'язань банку (Z) і капіталу (K), розкриває спроможність банку залучати кошти на фінансовому ринку
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів - достатність капіталу	$K_{\text{ук}} = \frac{K}{A_{\text{заг}}}$	Розкриває достатність сформованого власного капіталу (K) в активізації та покритті різних ризиків
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	$K_{\text{зк}} = \frac{A_K}{K}$	Співвідношення капіталізованих активів (A _к) і власного капіталу (K). Показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість (майно)
Коефіцієнт захищеності дохідних активів	$K_{\text{зда}} = \frac{K - \text{НД}_a - Z_b}{A_d}$ де НД _д – недохідні активи-ви; A _д – дохідні активи; Z _б – збитки	Сигналізує про захист дохідних активів (що чутливі до зміни відсоткових ставок) мобільним власним капіталом
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$K_{\text{мк}} = \frac{A}{K_a}$	Ступінь покриття активів (A) (акціонерним) капіталом (K _а)

7. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

Самостійна робота здобувачів– це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються здобувачем самостійно під методичним керівництвом викладача. Її мета полягає у засвоєнні в повному обсязі навчальної програми та формування у здобувачів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи денної форми навчання, визначено навчальним планом. Під час самостійної роботи здобувач має стати активним учасником навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними та практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати на себе відповідальність за якість власної професійної підготовки.

Самостійна робота включає: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів і понять за темами дисципліни; підготовку до практичних занять; підготовку до виступу з доповідями; поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань; написання творчого завдання на задану проблематику; пошук (підбір) та огляд літературних джерел на задану тематику навчальної дисципліни; аналітичний розгляд наукової публікації; контрольну перевірку здобувачами особистих знань за запитаннями для самодіагностики; підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю; підготовку до семінарських занять; систематизацію вивченого матеріалу, із метою підготовки до підсумкового тестування.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчальної дисципліни є самостійна робота здобувачів із вітчизняною та зарубіжною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами.

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчального процесу. Самостійна робота здобувачів із навчальної дисципліни полягає у вивченні й опрацюванні навчально-методичної та періодичної літератури; законодавчих і нормативних актів та виконанні навчальних завдань під час підготовки до практичних занять, поточного й підсумкового контролю.

До основних видів самостійної роботи здобувачів належать:

1) підготовка до поточних аудиторних занять:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу, що передбачає вивчення лекцій, обов'язкової та додаткової літератури;

- вивчення окремих тем і питань, передбачених для опрацювання;

- підготовка до практичних занять;

самостійна систематизація вивченого матеріалу;

2) пошуково-аналітична робота, яка полягає у виконанні творчого завдання.

33. Тематика самостійної роботи

Розділ дисципліни	Теми та завдання для самостійного вивчення	Кількість годин	Форма звітності та контролю
<u>Змістовий модуль 1.</u> СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКУ	Функції та принципи фінансового менеджменту банку.	8	Доповідь (реферат)
	Місія банку як основа стратегічного планування.	8	Доповідь (реферат)
	Організація процесу бюджетного планування у банку.	8	Тестовий контроль
	Централізовані та децентралізовані моделі організації банківської діяльності, їх переваги та недоліки	8	Тестовий контроль
	Визначення вартості залученого капіталу.	8	
<u>Змістовий модуль 2.</u> МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ТА РИЗИКАМИ	Депозитна політика банку: сутність, значення, стратегічна мета та завдання.	10	Тестовий контроль
	Основні методи управління портфелем цінних паперів в залежності від мети банку та обраної політики на фондовому ринку.	10	Тестовий контроль
	Вплив регулюючої функції НБУ на управління активами та пасивами банку.	10	Тестовий контроль
	Прийняття управлінських рішень за результатами визначення потреби банку в ліквідних коштах.	10	Доповідь (реферат)
	Сутність та принципи розподілу прибутку. актори, що впливають на розподіл прибутку	10	Доповідь (реферат)
Разом		90	

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Система діагностики якості навчання

Контроль знань і умінь здобувачів з дисципліни здійснюють згідно положень кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Основні положення:

Загальна кількість модульних контрольних заходів, що мусить скласти здобувач з окремої навчальної дисципліни, визначається з урахуванням залікових модулів з цієї дисципліни і рекомендовано дорівнює двом академічним модулям за семестр.

За результатами модульного контрольного заходу рівень засвоєння здобувачем навчального матеріалу має бути оцінений за національною шкалою та шкалою ECTS.

Тижні для проведення модульного контролю (модульні тижні) рекомендуються графіком навчального процесу.

Кількість балів, отримана здобувачем при оцінюванні модулю та підсумковий бал поточної успішності з дисципліни, співвідноситься з оцінками за національною шкалою та шкалою ECTS відповідно до табл. 34.

34. Шкала оцінювання

100-бальна шкала	Оцінка за національною шкалою	Визначення	Оцінка за шкалою ECTS
90 – 100	відмінно	Відмінно – відмінна відповідь, виконання роботи лише з незначною кількістю помилок	A
82 – 89	добре	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	B
74 – 81		Добре – в загальному правильна відповідь, робота з певною кількістю грубих помилок	C
64 – 73	задовільно	Задовільно – непогано, але зі великою кількістю недоліків	D
60 – 63		Достатньо – відповідь, робота задовольняє мінімальні критерії	E
35– 59	незадовільно	Незадовільно з можливістю повторного складання	FX
0-34		Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	F

Регламентується наступний комплект балів для отримання оцінки за модуль: результат поточного контролю (усереднено за оцінюванням завдань, проектів, тренінгів, відповідей) – максимум 20 балів (табл. 35), результат модульного тестового контролю – максимум 50 балів (роз'яснення в табл. 38), та результат засвоєння блоку самостійної роботи – максимум 30 балів (табл. 36, 37, 38).

Складання модулів обов'язкове. Здобувач не допускається до тестування з модуля без відпрацювання пропущених занять. Модуль вважається зарахованим, якщо здобувач набрав мінімально необхідну кількість балів та більше.

Результати рейтингу з модулю доводяться до відома здобувачів не пізніше третього робочого дня після проведення контрольного заходу і, у разі відсутності претензій з боку здобувачів, вважаються остаточними.

Якщо здобувач не погоджується з рішенням про присвоєння йому балів рейтингу за модуль, то він повинен відразу після їх оголошення звернутися з письмовою апеляцією до завідувача кафедри та у визначений термін скласти усну атестацію з модуля перед комісією. Склад апеляційної комісії у кожному конкретному випадку визначається завідувачем кафедри. Рішення комісії є остаточним. Здобувач не може повторно скласти зараховані модулі.

Здобувач, який не з'явився на модульний контроль або не отримав мінімальної кількості балів на модульному тижні, має право скласти пропущений модуль під час залікового тижня.

Підсумковий рейтинг поточної успішності з дисципліни вираховується усередненням рейтингів з усіх модулів. Семестрова оцінка виставляється здобувачу з врахуванням результатів підсумкового тестування та поточного контролю (усереднені бали за модулі). Максимальна кількість балів, що здобувач може отримати при вивченні дисципліни, дорівнює 100 (див. табл. 34).

Диференційований залік передбачає наявність підсумкового тестування. При наявності дозволу на автоматичне зарахування заліку, здобувач, який своєчасно складав усі модульні контрольні заходи та за їх результатами атестований з оцінкою "відмінно", може отримати залік автоматично. Семестровою оцінкою у цьому випадку є усереднена оцінка за модулі.

Викладач зобов'язаний здати заповнену заліково-екзаменаційну відомість до навчального відділу протягом такого граничного терміну: для заліку і диференційованого заліку - останній день залікового тижня.

Засоби діагностики успішності навчання використовують для підсумкової експертизи знань і базуються на технології стандартизованого тестового контролю.

35. Схема нарахування балів з модулів навчальної дисципліни

Показчик	Нарахування балів
Всього з модулю	від 60* до 100
В тому числі: відповіді на тестові питання	до 50
усні відповіді на лабораторно-практичних заняттях	до 20
результат засвоєння блоку самостійної роботи	до 30

*– менша кількість отриманих балів недостатня для зарахування модулю, необхідна перездача.

Усні відповіді на лабораторно-практичних заняттях оцінюються за шкалою від 12 до 20 балів відповідно до наступної регламентації (табл. 36)

36. Шкала оцінювання усної відповіді

20-бальна шкала	Інтуїтивний аналог оцінювання	Оцінка за національною шкалою - Визначення
20	5+	Відмінно – відмінна відповідь, виконання роботи без помилок чи зауважень, прояв креативного мислення
19	5	Відмінно – відмінна відповідь, виконання роботи без помилок чи зауважень
18	5 -	Відмінно – відмінна відповідь, виконання роботи з одним непринциповим недоліком
17	4+	Добре – вище середнього рівня з кількома помилками при розумінні суті питання
16	4	Добре – в загальному правильна відповідь, робота з кількома помилками
15	4 -	Добре – в загальному правильна відповідь, робота з значною кількістю помилок
14	3+	Задовільно – в загальному правильна відповідь, але із великою кількістю недоліків і помилок
13	3	Задовільно – задовільно, наявна велика кількість недоліків і помилок
12	3 -	Задовільно – задовільняє лише найменші критерії, наявна велика кількість суттєвих недоліків і помилок

Самостійна робота оцінюється як сума балів за відповідність і обсяг наданого матеріалу (табл. 37) та балів за захист цього матеріалу (табл. 38).

4. Шкала оцінювання відповідності змісту матеріалу самостійної роботи

Шкала, бали	Визначення
10	Повна відповідність змісту і достатній обсяг
8	Достатня відповідність змісту і достатній обсяг
6	Мінімально задовільна відповідність змісту і обсягу

5. Накопичення балів за модуль складанням (максимум 100 балів)

Поточне оцінювання	Оцінювання тестів	Оцінювання самостійної роботи	
		визначається викладачем	чітко регламентується
до 20 балів	до 50 балів	до 30 балів	
		до 10 балів	до 20 балів
Шкала оцінювання відповіді	50 тестів: 1 прав. відповідь – 1 бал 25 тестів: 1 прав. відповідь – 2 бали	Відповідність матеріалу (див. табл. 4)	Захист - шкала оцінювання усної відповіді
ПРИКЛАД			
12	44	8	14

Приклад: $12+44+8+14=78$ балів. Добре «С».

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-111 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. 2002. Вип. 7. С. 4-48.
2. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про кредитування: Постанова Правління НБУ від 28.09.95 р. № 246 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
4. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою: Постанова Правління НБУ від 08.05.2002 р. №171 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/>.
6. Про порядок формування обов'язкових резервів для банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 27.06.2001 р. № 244 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
7. Про регулювання НБУ України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій: Постанова Правління НБУ від 24.12.2003 р. № 584 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/>.
8. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку / Київ, КНЕУ, 2012. 338 с.
9. Фінансовий менеджмент банку / І.В. Сало, О.А. Криклій. Суми, Університетська книга, 2007. 314 с.
10. Фінансовий менеджмент у банку / В.М. Лачкова, Л.І. Лачкова, І.Л. Шевчук; Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі. Харків, Вид-во І.С. Іванченка, 2017. 180 с.
11. Фінансовий менеджмент у банку / Т.О. Журавльова, Ю.П. Макаренко, Л.Л. Турова, А.Ю. Сірко. Дніпро, Пороги, 2021. 360 с.
12. Фінансовий менеджмент у банку / І.Є. Андрющенко, Запоріжжя: ЗНТУ, 2018.- 98с.
13. Фінансовий менеджмент у банку / І.О. Губарева, О.М. Штаєр; Харк. нац. екон. ун-т. Харків, ХНЕУ, 2012. 335 с.

Додаткові

14. Банківська справа / І.О. Лютий, А.С. Криклій, В.І. Міщенко та ін. Київ, Київський університет, 2009. 384 с.
15. Васильченко З.М., Васильченко І.П. Управління портфелем банківських активів // Банківська справа. 2007. № 6. С.3-8.
16. Васильченко З.М., Васильченко І.П. Моделювання обсягу активів у банківському менеджменті // Банківська справа. 2007. № 5. С.18-27.

17. Версаль Н.І., Кирій В.П. Особливості формування банками ресурсів із використанням боргових цінних паперів в умовах банківської кризи // Фінанси України. 2009. № 10. С. 71-85.

18. Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. Банківські операції. Київ: Знання, 2007. 796 с.

19. Міщенко В., Шульга С. Інституційні засади державної підтримки банківського сектору в період кризи // Вісник НБУ. 2009. № 8. С. 12 - 20.

Інформаційні ресурси

У процесі вивчення дисципліни використовується система інформаційних ресурсів: дидактичні, програмні, інтернет-мережа, бібліографічні, бібліотечні. Серед них нормативно-правова база (закони, постанови, положення, накази) сайти Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Головних управлінь освіти та науки на обласному та районному рівнях, інтернет-ресурси, періодичні видання, наукові праці професорсько-викладацького складу, тези та матеріали наукових конференцій.

Інформаційні сайти: 1. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>; <http://www.nau.kiev.ua>; <http://www.ukrpravo.kiev.com>; <http://www.liga.kiev.ua>. 2. Офіційний веб-сайт Державної фісальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/> 3. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>. 4. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>

Навчальне видання

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В БАНКУ

Методичні вказівки
до проведення семінарських і практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

Автори-укладачі

**Ставерська Тетяна Олександрівна,
Макогон Віталій Вікторович**

Формат 60x84/16 Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк.3,3
Тираж 300 пр.
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, 61002, вул. Алчевських, 44